

HUMAN RIGHTS ACTION
AKCIJA ZA LJUDSKA PRAVA

Odbrana po službenoj dužnosti – domino efekat zaobilaznja zakonske procedure

Projekat "Monitoring reforme pravosuđa" podržale su Evropska unija posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori i Ambasada Kraljevine Holandije

Kingdom of the Netherlands

Odbrana po službenoj dužnosti – domino efekat zaobilaženja zakonske procedure

„Monitoring reforme pravosuđa“
Projekat je podržala Evropska unija posredstvom
Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori i Ambasada
Kraljevine Holandije

Kingdom of the Netherlands

ODBRANA PO SLUŽBENOJ DUŽNOSTI – DOMINO EFEKAT ZA OBILAŽENJA ZAKONSKE PROCEDURE

Izdavač:

Centar za monitoring i istraživanje CeMI

Tel/fax: +382 (0) 20 511 424

E-mail: info@cemi.org.me

www.cemi.org.me

Urednik:

Zlatko Vujović

“Ovaj dokument je pripremljen uz podršku Evropske unije i Ambasade Kraljevine Holandije. Njegov sadržaj je isključiva odgovornost Centra za monitoring i istraživanje i ni u kom pogledu ne odražava stavove i mišljenja donatora. Dokument je pripremljen i štampan u okviru projekta ‘Monitoring reforme pravosuđa’, koji su sproveli Akcija za ljudska prava (HRA) i Centar za monitoring i istraživanje (CeMI), uz finansijsku podršku Evropske unije posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori i Ambasade kraljevine Holandije.”

Kingdom of the Netherlands

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Pravo na odbranu	6
3. Međunarodni dokumenti i relevantna praksa ESLJP	10
4. Uočena praksa.....	11
5. Regionalna iskustva	34
6. Zaključci preporuke	36

1. Uvod

Akcija za ljudska prava (HRA) i Centar za monitoring i istraživanje (CeMI) od avgusta 2014. godine realizuju projekat „Monitoring reforme pravosuđa“, uz podršku Delegacije EU u Crnoj Gori kroz „IPA 2013 Civil Society Facility Montenegro“ program i Ambasade Kraljevine Holandije. Cilj projekta je da omogući nevladinim organizacijama da organizovano i sistematski prate primjenu mjera iz Akcionog plana za sprovođenje Strategije za reformu pravosuđa, i Akcionih planova za poglavlja 23 i 24. U okviru Projekta, predviđeno je i tematsko istraživanje na temu „pravo na službenu odbranu“.

Ovaj Izvještaj razmatra i analizira postojeći sistem službene odbrane u krivično-procesnom sistemu Crne Gore, sa osvrtom na najznačajnije probleme u ovom dijelu, a u cilju stvaranja uslova za postizanje transparentnog sistema postavljanja branilaca po službenoj dužnosti, kao i poboljšanja kvaliteta odbrane koju ovi branioci pružaju tokom krivičnog postupka.

Već duže vremena prisutno je opšte mišljenje da postoje zloupotrebe prilikom određivanja branilaca po službenoj dužnosti, u tom smislu da se ne poštuje redosljed sa spiska Advokatske komore, već da se favorizuju određeni advokati koji su u prijateljskim, i drugim vezama sa onima koji ih postavljaju. Dakle, jedna vrsta problema proizilazi iz načina postavljanja branilaca po službenoj dužnosti, koje u krivično-procesnom sistemu Crne Gore postavlja rukovodilac nadležnog državnog tužilaštva ili predsjednik suda pred kojim se vodi postupak, i to po redosljedu sa spiska Advokatske komore. Nepostojanje transparentne procedure postavljanja branilaca po službenoj dužnosti, ostavlja prostor za razne zloupotrebe u praksi. Naime, dolazi do problema neravnomjerne raspodjele službenih odbrana među advokatima sa spiska, na način što neki advokati budu određivani više puta, dok s druge strane ima advokata koji nikada, ili vrlo rijetko budu pozvani na red. Nedostaju kontrolni mehanizmi kojima bi se uticalo na dosljednu primjenu zakonskih pravila koja nalažu poštovanje redosljeda sa liste Advokatske komore. Isto tako, kao problem se postavlja pitanje djelotvornosti, odnosno kvaliteta odbrane koju pružaju branioci postavljeni za zastupanje putem službene odbrane. Praksa pokazuje da ova odbrana nije u svim slučajevima pružena u skladu sa najvišim stručnim i profesionalnim standardima obavljanja advokatske dužnosti.

Da svi pomenuti problemi nijesu neosnovani, dokazuju nam i rezultati istraživačkih aktivnosti sprovedenih tokom trajanja projekta, koji pokazuju da navedeni problemi i te kako postoje. Isto tako, mišljenje značajnog broja advokata je da se ovo pravo zloupotrebljava, tako što pojedini tužioci, žargonski rečeno, „cimnu“ advokata na telefon, pa ako se ne javi u narednih minut, dva, zovu narednog ili, češće, nekog po svom nahođenju. Advokat koji se nije javio, najčešće iz razloga što nije bio u mogućnosti da se javi, biva preskočen i mora da čeka da se okrene cio krug, što je cijelih godinu dana¹.

Izvještaj se sastoji iz 6 dijelova. U prvom dijelu – uvodu, date su opšte napomene o temi koja se istražuje; u drugom dijelu je predstavljen pravni okvir, odnosno,

¹ Odgovor nekoliko ispitivanih advokata za potrebe ovog istraživanja

prikazane su osnovne zakonske odredbe kojima se uređuje postavljanje branilaca po službenoj dužnosti; treći dio daje osvrt na najznačajnije međunarodne akte koji garantuju pravo na odbranu, sa relevantnom praksom Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu (ESLJP); četvrti dio – predstavlja uočenu praksu, odnosno rezultate istraživanja; peti dio daje prikaz iskustava zemalja iz regiona, i posljednji - šesti dio nudi rješenja za unaprijeđenje stanja u ovoj oblasti.

Kada je riječ o metodologiji prikupljanja podataka, cilj istraživanja bio je usmjeren na dvije stvari: 1. način - procedura postavljanja branilaca po službenoj dužnosti i 2. kvalitet odbrane pružene po službenoj dužnosti. U skladu sa tim, upućen je zahtjev za slobodan pristup informacijama svim organima koji postavljaju braniocima po službenoj dužnosti, svim predsjednicima osnovnih i viših sudova u Crnoj Gori, kao i rukovodiocima svih državnih tužilaštava. Od navedenih subjekata zahtijevano je da dostave informaciju o svim rješenjima o postavljenju branilaca po službenoj dužnosti, kao i o ukupnom iznosu troškova dodijeljenih svakom pojedinačnom advokatu, i to za period od 1.2015.godine do 1.1.2016. godine. Za potrebe istraživanja pripremljeni su i pisani upitnici, koji su distribuirani svim sudijama krivičarima u Crnoj Gori, kao i svim advokatima registrovanim na spisku Advokatske komore, sa ciljem sveobuhvatnog sagledavanja ovog problema, kako bi se čulo mišljenje i komentari nosilaca sudijske i advokatske profesije. Ovim putem izražavamo zahvalnost advokatima i sudijama koji su uložili napore i odgovorili na upitnike, i tako doprinijeli uspjehu ovog istraživanja. U cilju obrade dostavljenih podataka, primijenjeni su različiti metodi kvantitativnog i kvalitativnog karaktera.

Takođe, pregledana su i razna dokumenta, kao što su izvještaji domaćih i međunarodnih organizacija, međunarodne konvencije i standardi, koji su bili neophodni da se istraži tema ovog Izvještaja i da se što bolje sagleda i shvati način funkcionisanja sistema službenih odbrana u Crnoj Gori.

Zbog zaštite prava na privatnost, u Izvještaju se neće pominjati imena i prezimena advokata, već će se lični podaci anonimizirati uz navođenje njihovih inicijala.

2. Pravo na odbranu

2.1. Nacionalno zakonodavstvo

Pravo na odbranu ustavnog je karaktera, pa tako **Ustav Crne Gore** ovo pravo garantuje članom 37, na način da se svakome jamči pravo na odbranu, a posebno da na jeziku koji razumije bude upoznat sa optužbom protiv sebe; da ima dovoljno vremena za pripremanje odbrane i da se brani lično ili putem branioca kojega sam izabere.

Zakonik o krivičnom postupku² (u daljem tekstu:ZKP) pravo na odbranu propisuje članom 13, koji garantuje okrivljenom pravo da se brani sam ili uz stručnu pomoć branioca koga sam izabere iz reda advokata; da okrivljeni ima pravo da njegovom saslušanju prisustvuje branilac; da sud u određenim slučajevima postavlja okrivljenom branioca, ako ga ovaj ne uzme; da se okrivljenom mora osigurati dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane.

Kada je riječ o postavljanju branilaca po službenoj dužnosti, najvažniji zakon kojim je uređen način postavljanja branilaca po službenoj dužnosti, kao i njihova prava i obaveze jeste ZKP.

U skladu sa odredbama člana 69 ZKP-a definisani su slučajevi obavezne odbrane, odnosno situacije u kojima okrivljeni mora imati branioca, a koje su:

- (1) Ako je okrivljeni lice sa invaliditetom usljed čega je pravo lica sa invaliditetom da se uspješno brani otežano ili ako se postupak vodi zbog krivičnog djela za koje se može izreći najduža kazna zatvora, okrivljeni mora imati branioca tokom cijelog postupka, počev od prvog saslušanja.
- (2) Poslije podignute optužnice zbog krivičnog djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora u trajanju od deset godina, okrivljeni mora imati branioca u vrijeme dostavljanja optužnice.
- (3) Okrivljeni kome je određen pritvor mora imati branioca dok je u pritvoru.
- (4) Okrivljeni kome se sudi u odsustvu, u smislu člana 324 stav 2 ovog zakonika, mora imati branioca čim sud donese rješenje o suđenju u odsustvu.
- (5) Osumnjičeni koga policija, odnosno službenici organa državne uprave nadležnog za poslove carina u izviđaju saslušavaju, u skladu sa članom 261 stav 5 ovog zakonika, mora imati branioca.
- (6) Osumnjičeni mora imati branioca kad državni tužilac donese rješenje o zadržavanju iz člana 267 ovog zakonika.
- (7) Okrivljeni mora imati branioca od početka pregovaranja o uslovima priznanja krivice iz člana 300 stav 2 ovog zakonika, do donošenja odluke suda o žalbi na presudu.
- (8) Ako okrivljeni u slučajevima obavezne odbrane ne uzme branioca, o postavljanju branilaca po službenoj dužnosti do podizanja optužnice odlučuje rukovodilac nadležnog državnog tužilaštva, a nakon podignute optužnice do pravosnažnosti presude i u slučaju kad je izrečena najduža kazna zatvora u postupku po vanrednim pravnim lijekovima predsjednik suda. Kad se okrivljenom po službenoj dužnosti postavi branilac poslije podignute optužnice, o tome će se okrivljeni obavijestiti istovremeno sa dostavljanjem optužnice. Ako okrivljeni u slučaju obavezne odbrane u toku postupka ostane bez branilaca, a sam ne uzme drugog branilaca, predsjednik suda pred kojim se vodi postupak postaviće mu branioca po službenoj dužnosti. Branilac postavljen po službenoj dužnosti ostaje u postupku dok postoje uslovi za obaveznu odbranu, odnosno dok okrivljeni sam ne izabere branioca.
- (9) Okrivljenom će se postaviti branilac po redosljedu sa spiska Advokatske komore Crne Gore (u daljem tekstu: Advokatska komora).

Dakle, kao što je to regulisano ZKP-om, način postavljanja branilaca po službenoj dužnosti zavisi od toga o kojem procesnom stadijumu, odnosno fazi krivičnog postupka je riječ. Tako, do podizanja optužnice, branioca po službenoj dužnosti

² Zakonik o krivičnom postupku „Službeni list CG broj 57/09, 49/10,47/14, 2/15“

postavlja rukovodilac nadležnog državnog tužilaštva, a nakon podizanja optužnice o tome rješenje donosi predsjednik postupajućeg suda u konkretnom predmetu. Odlučujući i jedini kriterijum prilikom postavljanja jeste redosljed advokata sa spiska Advokatske komore. Ovakvo rješenje ostavlja mogućnost da svi advokati sa liste po redosljedu budu pružaoci odbrane kada je ona obavezna. Branilac u slučajevima kada je odbrana obavezna može biti bilo ko se nalazi na listi, jer zakon ne propisuje nikakve dodatne kriterijume.

Ranije zakonsko rješenje bilo je da okrivljeni sam bira branioca sa liste Advokatske komore, a da ukoliko ne iskoristi ovo pravo, branilac će se postaviti po redosljedu sa spiska Advokatske komore.³

Takođe, ZKP daje mogućnost i za postavljanje branioca zbog slabog imovnog stanja. Tako član 70 propisuje da: “(1) Kad ne postoje uslovi za obaveznu odbranu, a to zahtijevaju interesi pravičnosti, okrivljenom se, na njegov zahtjev, može postaviti branilac ako prema svom imovnom stanju ne može snositi troškove odbrane. (2) O zahtjevu odlučuje u izviđaju i istrazi nadležni državni tužilac, a nakon podignute optužbe predsjednik suda, po redosljedu sa spiska Advokatske komore. U skladu sa odredbama člana 71 ZKP-a postavljeni branilac može samo iz opravdanih razloga tražiti da bude razriješen. O razrješenju branioca prije podignute optužnice odlučuje državni tužilac, nakon podignute optužnice, predsjednik vijeća, na glavnom pretresu vijeće, a u žalbenom postupku predsjednik prvostepenog vijeća, odnosno vijeće nadležno za odlučivanje u postupku po žalbi. Protiv ovog rješenja nije dozvoljena žalba.

U bavljenju advokaturom advokat je dužan da postupa savjesno, u skladu sa Zakonom o advokaturi⁴, Kodeksom profesionalne etike advokata⁵ i Statutom Advokatske komore⁶.

Za razliku od crnogorskog ZKP-a, ZKP Republike Srbije sadrži drugačije zakonsko rješenje. Naime, Advokatska komora je obavezna, kada sastavlja spisak, da uzme u obzir činjenicu da praktični i profesionalni rad advokata u krivičnom pravu čini osnovu pretpostavke da će odbrana biti djelotvorna. Na osnovu ove odredbe, proizilazi da je pravna obaveza advokatske komore da preduzme neophodne mjere da osigura da je spisak advokata po službenoj dužnosti sastavljen od advokata na osnovu cjelokupnog praktičnog i profesionalnog rada u oblasti krivičnog prava i da se može očekivati da je profesionalna odbrana profesionalna i djelotvorna⁷. Ipak, pitanje je kako se to u praksi može izvesti, koji su to kriterijumi koje treba uzeti u obzir a da sve to ne dovodi do diskriminacije među advokatima. Shodno tome, Policy dokument – Kako unaprijediti sistem odbrana po službenoj dužnosti u Republici Srbiji, kao jednu od preporuka koje se nudi za rješavanje ovog problema je se jačanje uloge Advokatske komore i preporučuje se njena puna odgovornost za obavezujuću i kontinuiranu obuku i monitoring rada advokata po službenoj dužnosti⁸ (detaljnije o ostalim preporukama koje nudi ovaj dokument biće riječi kasnije u petom dijelu ove).

3 Član 69 ZKP-a „Službeni list CG broj 57/09“

4 Zakon o advokaturi – Službeni list RCG, br. 79/2006 i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o advokaturi - Sl. list CG, br. 22/2017, stupio je na snagu 11.4.2017.

5 Kodeks profesionalne etike advokata, broj 1/1- 99, donijela Osnivačka skupština Advokatske komore Jugoslavije

6 Statut Advokatske komore Crne Gore „Službeni list CG br.34/2005., 50/07 60/2013“ i 70/15

7 Član 76 st 2 ZKP-a Republike Srbije

8 Vidjeti više u Policy dokumentu „Unapređenje sistema službene odbrane u Republici Srbiji“

Zakonom o advokaturi uređuju se uslovi bavljenja advokaturom, način i oblici rada advokata, prava, obaveze i odgovornosti advokata i advokatskih pripravnika, nadležnosti Advokatske komore Republike Crne Gore (u daljem tekstu: Advokatska komora) i druga pitanja od značaja za bavljenje advokaturom. Advokatura je uređena kao nezavisna i samostalna služba, koja pruža pravnu pomoć fizičkim i pravnim licima.

U skladu sa članom 52 Zakona o advokaturi Advokatska komora je obavezna da sudovima i drugim organima dostavi spisak advokata upisanih u imenik Advokatske komore, sa potrebnim podacima, u skladu sa pravilima Advokatske komore, radi određivanja branilaca po službenoj dužnosti u predkrivičnim i krivičnim postupcima.

Kodeks profesionalne etike advokata (u daljem tekstu: Kodeks) skup je pravila o dužnostima i pravima advokata, zasnovanih na posebnoj vrsti i visokom stepenu njihove profesionalne i moralne odgovornosti. Kada je riječ o stručnosti i savjesnosti, Kodeks propisuje da je advokat dužan da u radu postupa stručno, sa znanjem za koje je kvalifikovan. Advokat stalno treba da prati propise, pravnu praksu i stručnu literaturu i da obnavlja, usavršava i proširuje svoje pravno i opšte obrazovanje. Nadalje, advokat je dužan da svoju profesiju obavlja savesno, brižljivo, odlučno, blagovremeno, sa iskrenošću prema klijentu, uz punu posvećenost slučaju koji mu je poveren i uz upotrebu svih svojih znanja i sposobnosti i svih pravno dopuštenih i opravdanih sredstava. Advokat treba da se, u skladu sa svojim mogućnostima, uključi u rasprave o zakonima i drugim propisima koji su u pripremi ili su stupili na snagu i da, u opravdanim slučajevima, predlaže njihova poboljšanja i osporava njihovu ustavnost i zakonitost. Advokat je dužan da se prema svim klijentima i predmetima odnosi jedanko savjesno i stručno.

Statutom Advokatske komore uređuju se: zadaci, unutrašnja organizacija Advokatske komore Crne Gore (u daljem tekstu: Advokatska komora), izbor i djelokrug rada njenih organa, način vršenja javnih ovlašćenja i druga pitanja od značaja za rad Advokatske komore. Statut predviđa i u kojim sve slučajevima advokat može povrijediti dužnosti i narušiti ugled advokature, i to mogu biti lakše (disciplinske neurednosti) i teže (disciplinski prestupi). Za lakše povrede dužnosti i narušavanje ugleda advokature može se izreći opomena ili novčana kazna, a za teže povrede može se izreći novčana kazna, privremeno brisanje iz Imenika advokata ili brisanje iz Imenika advokata⁹.

Advokatskom tarifom AKCG¹⁰ određuju se nagrade i naknade troškova za rad advokata. Visina nagrade određuje se u zavisnosti od vrste postupka u kojem advokat postupa i vrste usluge koju pruža. Kada je u pitanju rad advokata za odbrane po službenoj dužnosti, Odlukom o visini naknade za rad advokata po službenoj dužnosti¹¹ utvrđena je naknada u visini od 75% iznosa utvrđenog AT za odbrane po službenoj dužnosti u postupcima organizovanog kriminala, i naknada od 100% iznosa utvrđenog AT za odbrane po službenoj dužnosti u postupcima za krivična djela za koja se može izreći kazna zatvora od 20 godina.

9 Članovi 87, 88. 89 i 91 Statuta AKCG

10 »Sl.list RCG«,br.12/2005, »Sl.list CG«, br.45/2008, »Sl.list CG« br.11/2015)

11 „Službeni list CG 20/2020“

3. Međunarodni dokumenti i relevantna praksa ESLJP

Pravo na branioca je zagantovano brojnim međunarodnim dokumentima, kao što je *Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima*¹², koja u članu 11 navodi da svako ko je optužen za krivično djelo ima pravo da se smatra nevinim dok se osnovu zakona krivica ne dokaže na javnom suđenju na kojem su mu obezbijeđene sve garancije neophodne za njegovu odbranu. Takođe, *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima* u članu 14 kaže da svako ima pravo da bude prisutan na suđenju, da se brani sam ili uz pomoć pravnog zastupnika po svom izboru; da bude obaviješten o svom pravu da ga ima i, kad god interes pravde to zahtijeva, da mu se postavi branilac po zvaničnoj dužnosti, bez plaćanja troškova ako nema dovoljno sredstava da ga plati. Statut Međunarodnog krivičnog suda u članu 67 predviđa širok spektar prava optuženog. Pravo na odbranu, garantovano članom 6 Evropske konvencije o zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda¹³(u daljem tekstu-Konvencija), definiše, između ostalog, da optuženi ima dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane i da se brani lično ili putem branioca koga sam izabere ili, ako nema dovoljno sredstava da plati za pravnu pomoć, da ovu pomoć dobije besplatno kada interesi pravde to zahtijevaju. U smislu Konvencije, pravo na odbranu predstavlja uslov za ostvarivanje ljudskih prava optuženoga i važan je dio pravna fer i pravično suđenje. Samim tim nepoštovanje procesnih garancija prava na odbranu sadržanih u članu 6 Konvencije povlači za sobom kršenje standarda prava na fer suđenje.

Osnovni principi Ujedinjenih nacija o ulozi advokata¹⁴, navode da adekvatna zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda na koju sve osobe imaju pravo, bilo da su ekonomske, društvene i kulturne, ili građanske i političke, zahtijeva da sva lica imaju djelotvoran pristup pravnim uslugama koje pruža nezavisna pravna profesija. Princip 12 predviđa da će advokati u svako vrijeme održavati čast i dostojanstvo svoje profesije, kao suštinski zastupnici sprovođenja pravde.

U brojnim predmetima u kojima su se pojavila pitanja u vezi člana 6.3.c) ESLJP je naglasio razlikovanje između de jure i de facto zaštite. Na primjer, ESLJPS je utvrdio povrede ove odredbe kada branilac postavljen od strane suda nije marljivo branio svoje klijente (*Artico protiv Italije* (1980), *Goddi protiv Italije*(1984) i *Daud protiv Portugala*(1998,). U odnosu na pravo na izbor branitelja, ESLJP je zauzeo stav da su države ovlašćene organizovati posebnu pravnu pomoć ili odrediti ovlašćene braniocce za zastupanje stranke pred pojedinim sudovima, a da ne povrede odredbu člana 6 Konvencije (*Reinhardt i Salimane – Kaid protiv Francuske* (1998.) i *Meftah i dr. protiv Francuske* (2002.)).

U predmetu *Artiko protiv Italije*, ESLJP podsjeća da namjera Konvencije nije da garantuje prava koja su teorijska ili iluzorna nego koja su praktična i djelotvorna; ovo se posebno tiče prava na odbranu u smislu značajnog mjesta koje pravo na pravično suđenje ima u demokratskom svijetu. Dakle, član 6 st.3 (c) se ne odnosi

¹² Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, decembar 1948, Generalna skupština Ujedinjenih nacija

¹³ Evropska konvencija o ljudskim pravima, 1950

¹⁴ Osnovni principi Ujedinjenih Nacija o ulozi advokata, 1990

na „imenovanje“, već na „pomoć“. Samo imenovanje ne osigurava uspješnu pomoć jer branitelj koji je postavljen za svrhu pružanja pravne pomoći može umrijeti, može se ozbiljno razboljeti, biti spriječen da djeluje duže vrijeme, ili izbjegavati svoje obaveze¹⁵.

ESLJP je u predmetu *Kamasinski protiv Austrije* (presuda od 19. decembra 1989. godine) smatrao da se od nadležnih organa zahtijeva da, u skladu sa članom 6 (3) c, interveniše ukoliko je neuspjeh pravne pomoći branioca očigledan ili ukoliko je na drugi način ova pravna pomoć dovedena u pitanje.

4. Uočena praksa

4.1. Procedura postavljanja branilaca po službenoj dužnosti

Analiza prakse postavljanja branilaca po službenoj dužnosti u sudovima i državnim tužilaštvima Crne Gore, izrađena je na osnovu podataka koju su (na zahtjev o slobodnom pristupu informacijama) dostavljeni Centru za monitoring i istraživanje, u periodu od decembra 2016. do kraja januara 2017.godine.

Postupajući po zahtjevima za slobodan pristup informacijama, svi sudovi i državna tužilaštva, osim Osnovnog suda u Podgorici i Osnovnog suda u Cetinju, Višeg državnog tužilaštva u Podgorici i Osnovnog državnog tužilaštva u Podgorici i Baru, kao i Specijalnog državnog tužilaštva¹⁶, dostavili su informacije o svim rješenjima o postavljenjima branilaca po službenoj dužnosti, sa navođenjem imena i prezimena advokata, iznosa koji im je dodijeljen na ime nagrade po službenoj dužnosti, kao i ukupnim iznosima po svakom sudu i državnom tužilaštvu koji je isplaćen u ove svrhe. Zahtjev iste sadržine upućen je i Sekretarijatu Sudskog savjeta, koji je takođe dostavio tražene podatke.

Osnovni sud u Podgorici je rješenjem Su V br. 5/16 – 29 dozvolio zahtjev za slobodan pristup informacijama u dijelu kojim se daje informacija da je tokom 2015. godine bilo postavljeno ukupno 279 branilaca po službenoj dužnosti, dok je tokom 2016. godine njih ukupno 281 bilo postavljeno za zastupanje klijenata po službenoj dužnosti. Ovaj sud je odbio zahtjev za pristup informaciji u dijelu kojim je traženo da se dostavi informacija o troškovima za postavljenje branilaca po službenoj dužnosti sa navođenjem imena i prezimena, kao i iznosa isplaćene nagrade po svakom advokatu pojedinačno. Naime, ovaj sud vodi evidenciju o braniocima po službenoj dužnosti, i u mogućnosti je da dostavi informacije o ukupnom broju rješenja o postavljenju, a ostale vrste evidencija o ovim pitanjima ne postoje, i to bi za Osnovni sud u Podgorici predstavljalo sačinjavanje nove

¹⁵ *Artico protiv Italije*, presuda 1980

¹⁶ Svi navedeni sudovi i državna tužilaštva su dostavili djelimične informacije, dok je Osnovno državno tužilaštvo u Baru odbilo zahtjev za slobodan pristup informaciji u cjelini.

informacije, te je po tom osnovu ovaj dio zahtjeva odbijen, kako se navodi u obrazloženju ovog rješenja.

Rješenjem Osnovnog suda u Cetinju posl.br. Su.V. 461/16, dozvoljava se pristup informacijama u posjedu Osnovnog suda u Cetinju, i daje se informacija da je tokom 2015. godine postavljeno ukupno 11 branilaca po službenoj dužnosti, dok je tokom 2016. godine postavljeno ukupno 4 branioca po službenoj dužnosti. U odnosu na dio zahtjeva kojim je traženo dostavljanje informacije o troškovima za postavljanje branilaca po službenoj dužnosti sa navođenjem imena i prezimena advokata, kao i iznosa isplaćene nagrade za period od 01.01.2015. godine do 31.12.2015. godine i period od 01.01.2016. godine do 31.12.2016. godine, Osnovni sud u Cetinju navodi da nije u posjedu tražene informacije jer se ne vodi posebna evidencija o tome koliko je pojedinačno dosuđeno i isplaćeno sredstava postavljenim braniocima već se do tog podatka može doći samo pregledom pojedinačnih krivičnih predmeta, što bi značilo sačinjavanje nove informacije.

Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici je rješenjem broj TUSPI 21/16 dozvolilo pristup informacijama u dijelu koji se odnosi na broj donesenih rješenja o postavljenju, pa se daje informacija da je tokom 2015. godine bilo ukupno 127 rješenja o postavljenju, dok je tokom 2016. godine bilo ukupno 139 rješenja. Međutim, Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici ne posjeduje informaciju koja se odnosi na imena i prezimena postavljenih branilaca po službenoj dužnosti, kao i o pojedinačnim iznosima dodijeljenih nagrada.

Osnovno državno tužilaštvo u Baru rješenjem TUSPI br 1/17 odbilo kao neosnovan zahtjev Centra za monitoring i istraživanje, jer je ovaj sud utvrdio da se ne vode evidencije o traženim podacima iz zahtjeva.

Više državno tužilaštvo u Podgorici je rješenjem broj TUSPI 11/16 djelimično usvojilo zahtjev za pristup informacijama, i dalo informaciju u dijelu koji se odnosi na ukupan broj rješenja o postavljenju, te se navodi da je tokom 2015. godine bilo ukupno 29 branilaca koji su postavljeni po službenoj dužnosti, dok je tokom 2016. godine angažovano ukupno 95 branioca po službenoj dužnosti. Odbijen je zahtjev za pristup informacijama u dijelu koji se odnosi na informaciju o navođenjima imena i prezimena advokata, kao i iznosima isplaćenih nagrada, jer bi to, kako se navodi u obrazloženju ovog rješenja predstavljalo sačinjavanje nove informacije za organ vlasti.

Takođe, Specijalno državno tužilaštvo je rješenjem broj Tuspi br. 55/16 obavijestilo Centar za monitoring i istraživanja da tokom 2015. godine nije imalo troškova po osnovu postavljanja branilaca po službenoj dužnosti, dok su ukupni troškovi po ovom osnovu za postavljanje 12 branilaca po službenoj dužnosti za cijelu 2016. godinu iznosili 20.520,97.

4.1.1. Tabela prikaz službenih odbrana po osnovnim i višim sudovima¹⁷

NAZIV SUDA	Branilac	Broj postavljenja 2015 i 1016	Ukupan iznos isplaćene nagrade
OSNOVNI SUD U PODGORICI	/	/	/
OSNOVNI SUD U NIKŠIĆU	B. M.	4	2.812,50 €
	N. V.	2	650 €
	B. J.	3	1.137,50 €
	M. S.	5	650 €
OSNOVNI SUD U KOTORU	G. B.	3	800 €
	R. M. R.	2	131,25 €
	P. D.	7	3.641,50 €
	Đ. B.	9	3.600 €
	S. A.	18	11.068,75 €
	K. N.	10	11.708,75 €
	V. V.	3	1182,50 €
	M. M.	3	750 €
	Ć. M.	6	2.837,50 €
	V. B.	3	1.627,50 €
	B. V.	4	1.550 €
	R. A.	7	2.470,78 €
	Ž. J.	4	2.139,62 €
	V. D.	3	1.083,90 €
	Lj. D.	4	1075 €
	Đ. V.	14	13.376,50 €
	S. S.	4	500 €
	K. N.	6	4.164,96 €
	Lj. S.	23	9.606,25 €
	P. A.	3	800 €
	B. I.	6	1.952,75 €
	T. S.	3	375 €
	M. Z.	4	3.763,37 €
	V. M.	3	609,37 €
	K. N.	2	3.272,50 €
	S. P.	2	1.175 €
	M. N.	2	531,50 €
	O. M.	3	550 €
	D. D.	8	3.512,15 €
	B. D.	4	1.250 €
	B. A.	3	581,25 €
	I. I.	2	3.672,64 €

¹⁷ U tabelarnom prikazu koji slijede dat je pregled postavljenja branilaca po osnovnim i višim sudovima, uz navođenje njihovih inicijala, broja postavljenja, kao i ukupnom iznosu isplaćene nagrade. Bitna napomena je da su navedeni samo branioci koji imaju više od dva postavljenja za period posljednje dvije godine, jer bi navođenje svih onih branilaca koji su tokom izvještajnog perioda postavljeni jednom predstavljalo obiman materijal - !!!

OSNOVNI SUD U BARU	D.D.	2	1.070 €
	I. J.	3	5.362,50 €
	M. V.	2	950 €
	S. N.	3	10.037,25 €
	K. N.	2	1720 €
OSNOVNI SUD U HERCEG NOVOM	V. B.	9	3.122,87 €
	S. P.	6	2.635 €
	B. B.	3	2.887,5 €
	Č. S.	11	4.922,37 €
	R. M.	16	5.425 €
	M. Lj.	3	818,1 €
	D. V.	2	1500 €
	M. B.	6	1200 €
S. Š. S.	3	928 €	
OSNOVNI SUD U ULCINJU	C. I.	2	2.500 €
	G. S.	3	1.570 €
	M. R.	3	1000 €
OSNOVNI SUD U CETINJU ¹⁸	/	/	/
OSNOVNI SUD U DANILOVGRADU	V. Ž.	5	3.870,36 €
	R. V.	3	1.625 €
	V. P.	3	2.264,73 €
	Š. M.	2	1.800 €
	Z. S.	3	1.025 €
OSNOVNI SUD U BIJELOM POLJU	SVI BRANIOCI PO SLUŽBENOJ DUŽNOSTI SU POSTAVLJANI PO JEDNOM U TOKU GODINE		
OSNOVNI SUD U BERANAMA	SVI BRANIOCI PO SLUŽBENOJ DUŽNOSTI SU POSTAVLJANI PO JEDNOM U TOKU GODINE		
OSNOVNI SUD U PLJEVLJIMA	G. M.	3	684,40 €
	D. M.	14	4.412,50 €
	J. R.	2	1.442 €
	B. N.	4	775 €
OSNOVNI SUD U KOLAŠINU	N. V.	2	3.925 €
	G. B.	2	4.500 €
	S. B. V.	2	2.575 €
	S. Lj.	2	1.925 €
OSNOVNI SUD U ROŽAJAMA	N. H.	10	900 €
	Š. A.	10	1.822 €
	B. M.	9	1.255 €
	Š. B.	9	1.312,50 €
	K. N.	4	650 €
	M. V.	5	617,50 €
S. R.	3	264,50 €	

18 Rješenjem Osnovnog suda u Cetinju od 27.12. 2016. godine, daje se informacija da se dozvoljava pristup informacijama u posjedu Osnovnog suda u Cetinju, i daje se informacija da je tokom 2015. godine postavljeno ukupno 11 branilaca po službenoj dužnosti, dok je tokom 2016. godine postavljeno ukupno 4 branioca po službenoj dužnosti. Odbijen je zahtjev za pristup informacijama u dijelu koji se odnosi na informaciju o navođenjima imena i prezimena advokata, kao i iznosima isplaćenih nagrada.

OSNOVNI SUD U PLAVU	Đ. V.	3	1.050 €
	D. B.	3	1.025 €
	D. R.	4	1.262,50 €
	P. E.	4	1.568,50 €
OSNOVNI SUD U ŽABLJAKU	Ž. S.	2	350 €
VIŠI SUDOVI			
VIŠI SUD U PODGORICI	A. L.	3	4.005 €
	A. B.	3	26.308,81 €
	B. Z.	8	41.305,56 €
	B. M.	4	9.472,50 €
	B. M.	5	18.021,87 €
	B. S.	2	6.450 €
	G. H.	6	33.812,11 €
	I. N.	2	8.225 €
	K. N.	2	4.760 €
	L. V.	3	3.861,50 €
	M. V.	2	16273,87 €
	M. N.	2	2.350 €
	M. B.	5	12.400 €
	P. M.	2	2.875 €
	R. Z.	3	7.400 €
	R. S.	2	5.200 €
	S. L.	2	2.885,75 €
V. V.	4	12.215 €	
VIŠI SUD U BIJELOM POLJU	Š. A.	2	900 €
	M. D.	3	2.000 €
	K. A.	4	6054,28 €
	K. F.	3	20.505,36 €

U tabelarnom prikazu mogu se vidjeti postavljena advokata po službenoj dužnosti, i to samo onih koji su postavljani tokom dvogodišnjeg perioda **više od dva puta**, sa ukupnim iznosom sredstva koja su im dodijeljena, kao i ukupnim iznosima novčanih nagrada određenim na nivou sudova i tužilaštava. Uzorak se odnosi na 13 osnovnih sudova u Crnoj Gori, sa izuzetkom Osnovnog suda u Podgorici i Osnovnog suda u Baru, koji nijesu dostavili podatke o imenima i prezimenima advokata određenih za zastupanje poslužbenoj dužnosti, kao ni informaciju o broju službenih odbrana po svakom advokatu.

Na osnovu analize navedenih podataka, jasno je uočljivo da se pojedini advokati postavljaju u više predmeta po nekoliko puta (pojedini čak više od deset puta), dok pojedini ne dolaze na red nijednom, iako po azbučnom redu bi trebali da budu ispred onih koji su određivani više puta. Osim postavljanja nekih advokata po nekoliko puta, u prilog nepoštovanja redoslijeda govore i azbučni red čiji je redosljed potrebno poštovati, gdje se zapaža situacija da neki advokati sa početnim slovom „S“ ili „Š“, budu postavljani prije onih sa početnim slovima „A“ ili „B“. Sve ovo dokazuje da sudovi i tužilaštva ne poštuju redosljed prilikom postavljanja branilaca po službenoj dužnosti, već da se favorizuju određeni, sa kojima su vjerovatno u prijateljskim i rođaćkim vezama, o čemu svjedoči i značajan broj advokata koji su dostavili svoja mišljenja o ovoj pojavi¹⁹.

¹⁹ Mišljenje većine ispitanih advokata

4.1.2. Tabelarni prikaz troškova po osnovnim i višim sudovima

NAZIV SUDA	TROŠKOVI	
	2015	2016
OSNOVNI SUD U PODGORICI	229.095,39 €	246.898,58 €
OSNOVNI SUD U NIKŠIĆU	24.076 €	350 €
OSNOVNI SUD U KOTORU	44.481,25 €	84.298,67 €
OSNOVNI SUD U BARU	69.583,17 €	58.011,75 €
OSNOVNI SUD U HERCEG NOVOM	22.358,15 €	15.231,5 €
OSNOVNI SUD U ULCINJU	6.200 €	4.308,70 €
OSNOVNI SUD U CETINJU	1.387,15 €	1.250 €
OSNOVNI SUD U DANILOVGRADU	12.783,32 €	11.253,91 €
OSNOVNI SUD U BIJELOM POLJU	4.605,70 €	513 €
OSNOVNI SUD U BERANAMA	1.625 €	300 €
OSNOVNI SUD U PLJEVLJIMA	6.311,15 €	3.699,50 €
OSNOVNI SUD U KOLAŠINU	7.508 €	7.125 €
OSNOVNI SUD U ROŽAJAMA	2.557 €	5.737,5 €
OSNOVNI SUD U PLAVU	1.738,5 €	3.967,5 €
OSNOVNI SUD U ŽABLJAKU	350 €	150 €
UKUPNO OSNOVNI SUDOVI	434.659,78 €	443.095,61 €
VIŠI SUD U PODGORICI	263.323,27 €	232.432,21 €
VIŠI SUD U BIJELOM POLJU	126.584,78€	76.664,93 €
UKUPNO VIŠI SUDOVI	389.908,05€	309.097,14€

NAZIV TUŽILAŠTVA	TROŠKOVI	
	2015	2016
OSNOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO PODGORICA	30.893,75 €	19.578,10 €
OSNOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO NIKŠIĆ	14.058 €	13.368,50€
OSNOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO KOTOR	24.677,60€	11.950,50 €
OSNOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO BAR	/	/
OSNOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO HERCEG NOVI	8.187,50 €	6.959€
OSNOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO ULCINJ	100 €	375 €
OSNOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO CETINJE	/	/
OSNOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO BIJELO POLJE	7.959,12€	6.206,50 €
OSNOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO BERANE	1.125 €	850 €

OSNOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO PLJEVLJA	512,5 €	437,5 €
OSNOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO KOLAŠIN	1.340 €	3.750€
OSNOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO ROŽAJE	11.131,5 €	7.773,88 €
OSNOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO PLAV	1.075 €	1.575 €
UKUPNO OSNOVNA DRŽAVNA TUŽILAŠTVA	101.059,97 €	72.823,98 €
VIŠE DRŽAVNO TUŽILAŠTVO PODGORICA	/	/
VIŠE DRŽAVNO TUŽILAŠTVO BIJELO POLJE	77.121,53 €	53.683,35 €
SPECIJALNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO ²⁰	/	20.520, 97€
UKUPNI TROŠKOVI	1.002,747 €	893.218 €

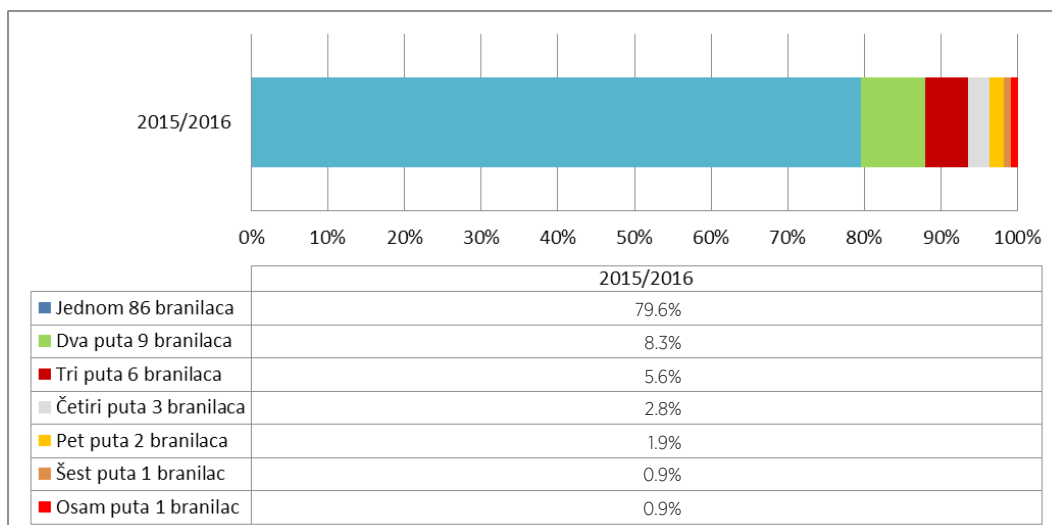
Koliko državni budžet koštaju službene odbrane pokazuju podaci prikazani u gornjoj tabeli, koji su dostavljeni od sudova i tužilaštava za dvogodišnji period od 2015. – 2016. godine. Na osnovu njih se može vidjeti da je ukupan iznos isplaćenih sredstava za 2015. godinu bio **1.002, 774 eura**, dok je u 2016. godini taj iznos bio nešto manji – **893.218 eura**. Bitno je napomenuti da ovdje nedostaju podaci o ukupnim troškovima na nivou Višeg državnog tužilaštva u Podgorici i Osnovnog državnog tužilaštva u Baru, tako da je u praksi ukupan iznos isplaćenih novčanih sredstava bio i veći.

4.1.3. Tabelarni prikaz službenih odbrana pred Višim sudovima i prikaz zastupljenosti odbrana po braniocima

	2015	2016	2015-2016
Ukupan broj branilaca koji su stupili na dužnost	69	47	108
Broj branilaca koji su branili jednom	52 (75.4%)	38 (80.8%)	86 (79.6%)
Broj branilaca koji su branili 2 ili više puta	17 (24.6%)	9 (19.2%)	22 (20.4%)
Ukupan broj slučajeva	94	64	158
Broj advokata na listi	761	802	781
Broj branilaca koji nije nijednom postavljen	692 (90.9%)	755 (94.1%)	673 (86.2%)

20 Specijalno državno tužilaštvo tokom 2015. godine nije imalo troškova po osnovu postavljanja branilaca po službenoj dužnosti, dok su ukupni troškovi po ovom osnovu za postavljenje 12 branilaca po službenoj dužnosti za cijelu 2016. godinu iznosili 20.520,97.

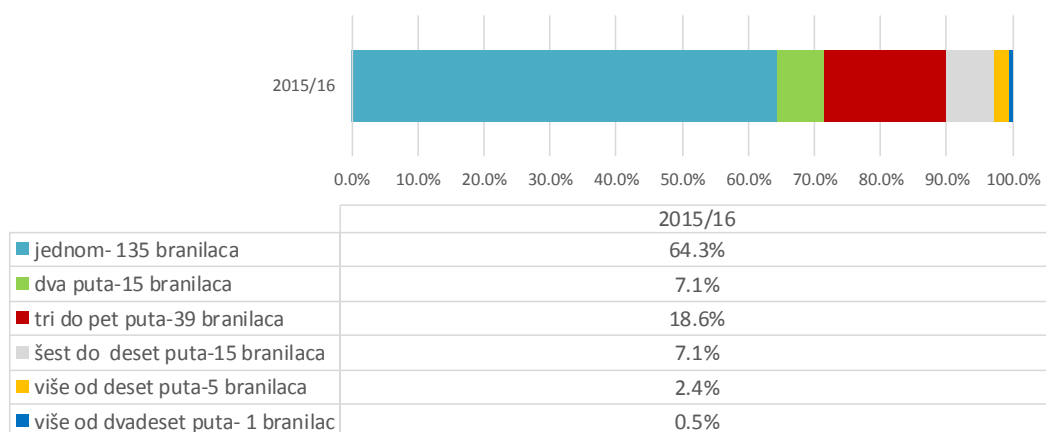
Prikaz zastupljenosti službenih odbrana za 2015. i 2016. godinu pred višim sudovima

4.1.4. Tabelarni prikaz službenih odbrana pred Osnovnim sudovima i prikaz zastupljenosti odbrana po braniocima²¹

	2015	2016	2015-2016
Ukupan broj branilaca koji su stupili na dužnost	145	117	210
Broj branilaca koji su branili jednom	87 (60%)	76 (64.9%)	135 (64.3%)
Broj branilaca koji su branili dva ili više puta	58 (40%)	41 (35.1%)	75 (35.7%)
Ukupan broj slučajeva	289	224	513
Broj advokata na listi	761	802	781
Broj branilaca koji nije nijednom postavljan	616 (80.9%)	685 (85.4%)	571 (73.1%)

Prikaz zastupljenosti službenih odbrana za 2015. i 2016. godinu pred osnovnim sudovima

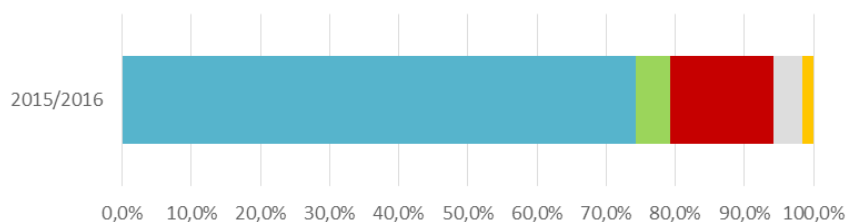

²¹ Uzorak se odnosi na sve osnovne sudove u Crnoj Gori, osim Osnovnog suda u Podgorici i Cetinju

4.1.5. Tabela prikaz službenih odbrana pred Osnovnim tužilaštvima i zastupljenost odbrana po braniocima²²

	2015	2016	2015-2016
Ukupan broj branilaca koji su stupili na dužnost	77	93	120
Broj branilaca koji su branili jednom	54 (70.2%)	76 (81.7%)	89 74.2%
Broj branilaca koji su branili 2 ili više puta	23 (29.8%)	17 (18.3%)	31 25.8%
Ukupan broj slučajeva	169	153	229
Broj advokata na listi	761	802	781
Broj branilaca koji nije nijednom postavljan	684 (89.9%)	709 (88.4%)	661 (84.6%)

Prikaz zastupljenosti branilaca po službenoj dužnosti za 2015. i 2016. godinu pred osnovnim tužilaštvima

	2015/2016
Jednom 89 branilaca	74,2%
Dva puta 6 branilaca	5,0%
Tri do pet puta-18 branilaca	15,0%
Šest do deset puta-5 branilaca	4,2%
Više od deset puta-2 branilaca	1,6%

4.1.6. Tabela prikaz službenih odbrana pred Višim tužilaštvom u Bijelom Polju i Specijalnim tužilaštvom²³

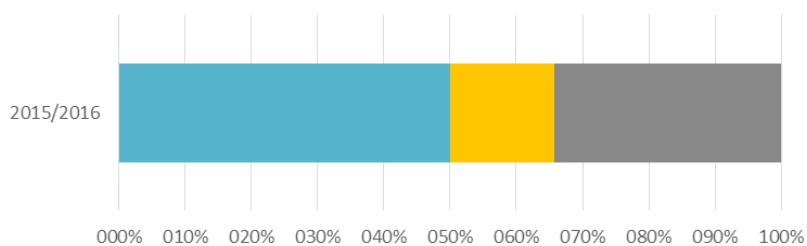
	2015	2016	2015-2016
Ukupan broj branilaca koji su stupili na dužnost	23	23	38
Broj branilaca koji su branili jednom	11 (47.8%)	13 (52.2%)	19 (50%)
Broj branilaca koji su branili 2 ili više puta	12 (52.2%)	10 (43.8%)	19 (50%)

²² Podaci se odnose na sva osnovna državna tužilaštva u Crnoj Gori, sa izuzetkom Osnovnog državnog tužilaštva u Baru

²³ Specijalno državno tužilaštvo je tokom izvještajnog perioda imalo postavljenije ukupno 12 branilaca po službenoj dužnosti

Ukupan broj slučajeva	47	39	86
Broj advokata na listi	761	802	781
Broj branilaca koji nije nijednom postavljan	738 (97.0%)	779 (97.1%)	743 (95.1%)

Prikaz zastupljenosti branilaca po službenoj dužnosti za 2015. i 2016. godinu pred višim i specijalnim tužilaštvima

	2015/2016
■ Branili jednom- 19 branilaca	50%
■ Branili dva puta -6 branilaca	15.8%
■ Branili tri do pet puta	34.2%

Kao što se jasno može vidjeti na osnovu gore prikazanih tabela, obradom ukupnog uzorka, dobijen je podatak o broju branilaca koji su postavljeni kao branioci po službenoj dužnosti, i to pred osnovnim i višim sudovima, kao i pred osnovnim i višim tužilaštvima u Crnoj Gori. Analiza podataka potvrđuje tezu postavljenu na samom početku ovog Izvještaja, a to je da se prilikom postavljanja branilaca *ex officio* **ne poštuju redosljed sa spiska koji utvrđuje Advokatska komora Crne Gore**. Dakle, postoji značajan broj branilaca sa spiska koji nikada tokom perioda od dvije godine nijesu postavljeni da budu branioci po službenoj dužnosti. Kada je riječ o osnovnim sudovima u Crnoj Gori, postoji 571 (73.1%) branilalac koji nije nikada zastupao po službenoj dužnosti, pred višim sudovima je njih ukupno 673 (86.2%), dok je pred osnovnim tužilaštvima taj broj 661 (84.6%), a pred Višim tužilaštvom u Bijelom Polju i Specijalnim tužilaštvom je bilo ukupno 743 (95.1%) branioca koji se tokom izvještajnog perioda nijesu pojavljivali pred ovim tužilaštvima u svojstvu branioca po službenoj odbrani.

S druge strane, kada je riječ o onim braniocima koji su postavljeni od strane sudova i tužilaštava za braniocima po službenoj dužnosti, može se uočiti **neravnomjeran broj odbrana po svakom braniocu**. U prikazanim grafikonima, vidi se da je najznačajniji broj onih koji su postavljeni tokom izvještajnog perioda samo jednom, a pojavljuju se i oni branioci koji su tokom ovog perioda zastupali klijente po službenoj dužnosti i čak preko dvadeset puta.

4.1.7. Lista najplaćenijih advokata u 2015. i 2016. godini

U prilog činjenici da postoji određeni broj privilegovanih advokata, govori i lista najplaćenijih advokata u posljednje dvije godine, na osnovu koje se lako može zaključiti da sudovi i tužilaštva ne poštuju redosljed sa liste koju sačinjava AKCG.

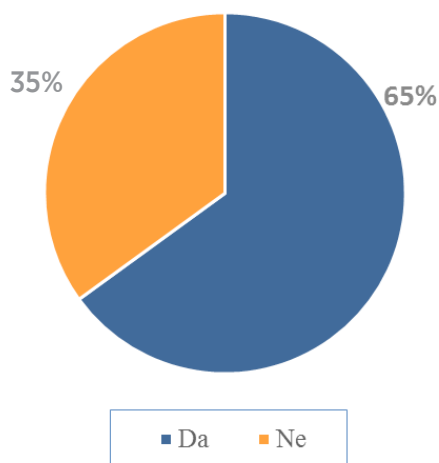
2015		
	Ime i prezime advokata	Ukupno isplaćeno
1.	K. F.	23.770,23 €
2.	G. H.	15.410,49 €
3.	K. D.	9.936,49 €
4.	H. A.	6.972,65 €
5.	B. S.	6.450 €

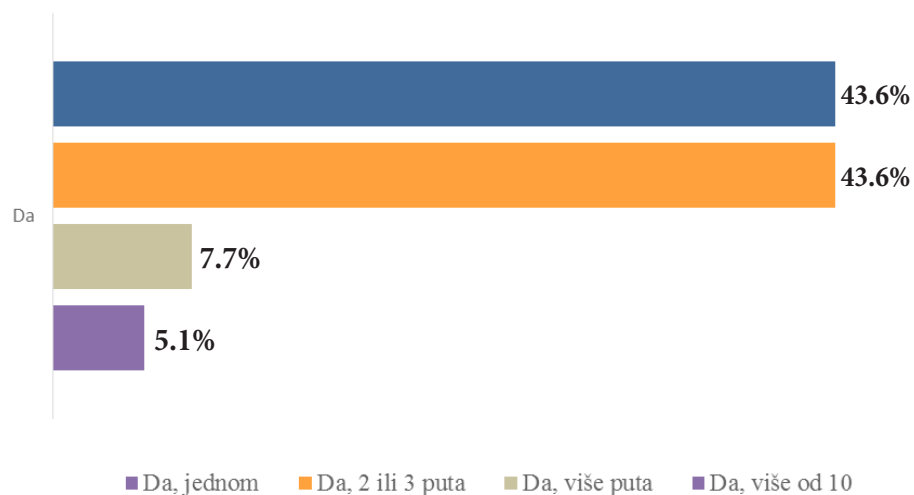
2016		
	Ime i prezime advokata	Ukupno isplaćeno
1.	B. Z.	36.434,06 €
2.	A. B.	26.308,81 €
3.	G. H.	18.401,62 €
4.	M. V.	16.274,87 €
5.	B. M.	12.671,87 €

4.2. Ispitivanje advokata

U cilju cjelovitog sagledavanja funkcionisanja sistema službenih odbrana, prilikom istraživanja primijenjen je unaprijed pripremljeni upitnik u formi nekoliko pitanja, koji su proslijeđeni svim advokatima u Crnoj Gori. Ovom vrstom istraživanja obuhvatili smo uzorak od 60 ispitanika - advokata. Pitanja sadržana u upitniku koncipirana su na način koji je omogućio da se sagledaju problemi u praksi sa stanovišta advokata, kao i da se čuje i mišljenje nosilaca advokatske profesije o temi koja se istražuje. Pitanja sadržana u upitniku sa rezultatima ispitivanja opisana su u nastavku teksta.

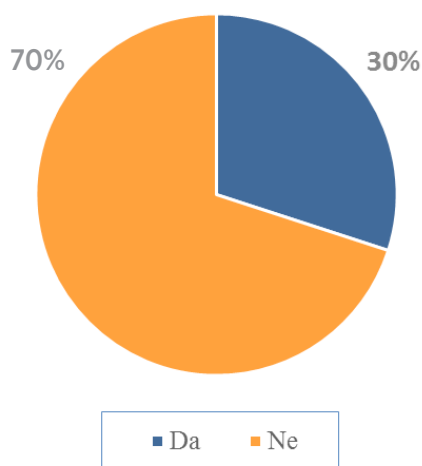
1. *Da li ste bili postavljeni kao branilac po službenoj dužnosti u posljednje dvije godine i koliko puta:*

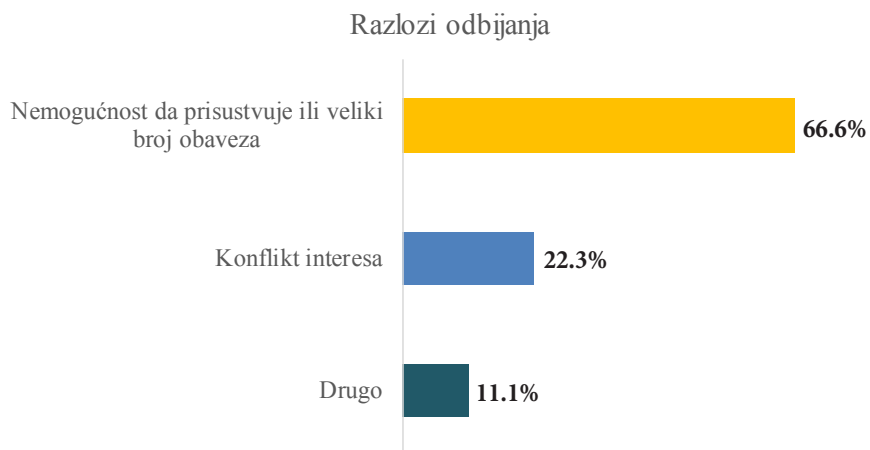

Rezultati ispitivanja nam govore da postoji određeni broj ispitanih advokata, njih ukupno 18 (35 %) koji nijesu nijednom tokom perioda od posljednje dvije godine bili postavljeni kao branioci po službenoj dužnosti²⁴. S druge strane, ukupno 42 advokata su postavljeni najmanje jednom u tom periodu. Ipak, uočavaju su značajne razlike u broju odbrana po službenoj dužnosti, koji vode zaključku da postoji neravnomjerna raspodjela među advokatima. Kao što pokazuje gornja slika, neki su postavljeni jednom, neki 2 ili 3 puta, dok postoji i određeni broj ispitanih advokata koji su postavljeni više od deset puta tokom perioda od dvije godine.

2. *Da li ste nekad odbili da budete branilac po službenoj dužnosti? Ukoliko jeste, molim Vas da navedete razloge za odbijanje.*

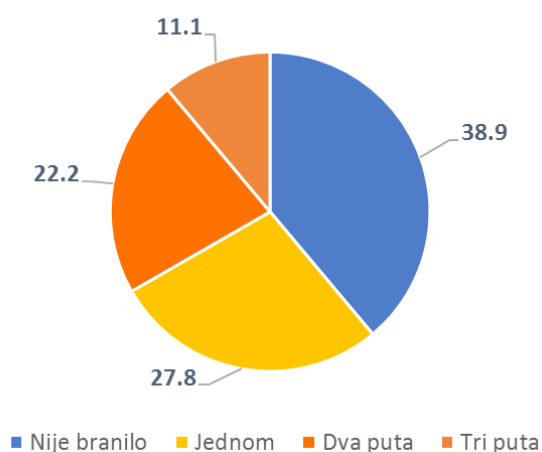
²⁴ „Nisam postavljena za branioca po službenoj dužnosti već više od 4 godine. Nemoguće je da za period od 4 godine u gradu gde ima 10-tak advokata nije se po utvrđenom redoslijedu sa liste advokata došlo na red“. Odgovor jednog od ispitivanih advokata

Analiza odgovora dobijenih na ovo pitanje nam govori da je mnogo veći broj onih advokata koji nijesu nikada odbili zastupanje po službenoj dužnosti, njih čak 70 %, a kada je riječ o razlozima onih koji su odbili zastupanje, uglavnom su bile u pitanju objektivne nemogućnosti da se pristupi odbrani (fizička udaljenost ili prezauzetost u 66.6%) slučajeva), dok se kao razlog odbijanja navodi se i konflikt interesa u određenom broju slučajeva (22%). Kategorija „drugo“ (11%) se odnosi na odgovore koji ukazuju na sljedeće razloge: osjetljivosti teme usljed koje je advokat procijenio da nije u stanju da se bavi tom tematikom (konkretno nasilje u porodici), zatim slučaj koji zahtjeva mirovanje advokature.

Advokati koji su odbili dužnost (N=18)

Odbili dužnost, N=18 (30% ukupnog uzorka)

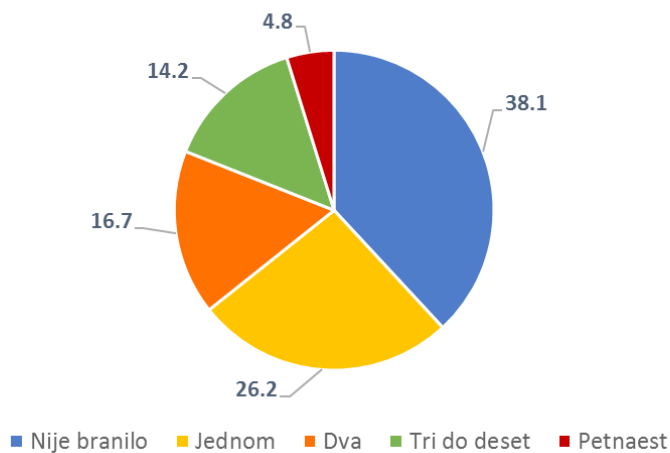
Status	Broj advokata	%
Nije branilo	7	38.9
Jednom	5	27.8
Dva puta	4	22.2
Tri puta	2	11.1
Ukupno	18	100

Prikaz strukture nalaza među advokatim koji su odbili dužnost

Status	Broj advokata	%	
Odbili jednom	14	77.8	6 nije branilo, 5 branilo jednom, 3 branilo dva puta
Dva puta	3	16.7	1 nije branilo, 1 branilo dva puta, 1 branilo tri puta
Tri puta	1	15.6	1 branilo tri puta
Ukupno	18	100	7 nije branilo, 5 branilo jednom, 4 branilo dva puta, 2 branilo tri puta

Advokati koji nijesu odbili dužnost

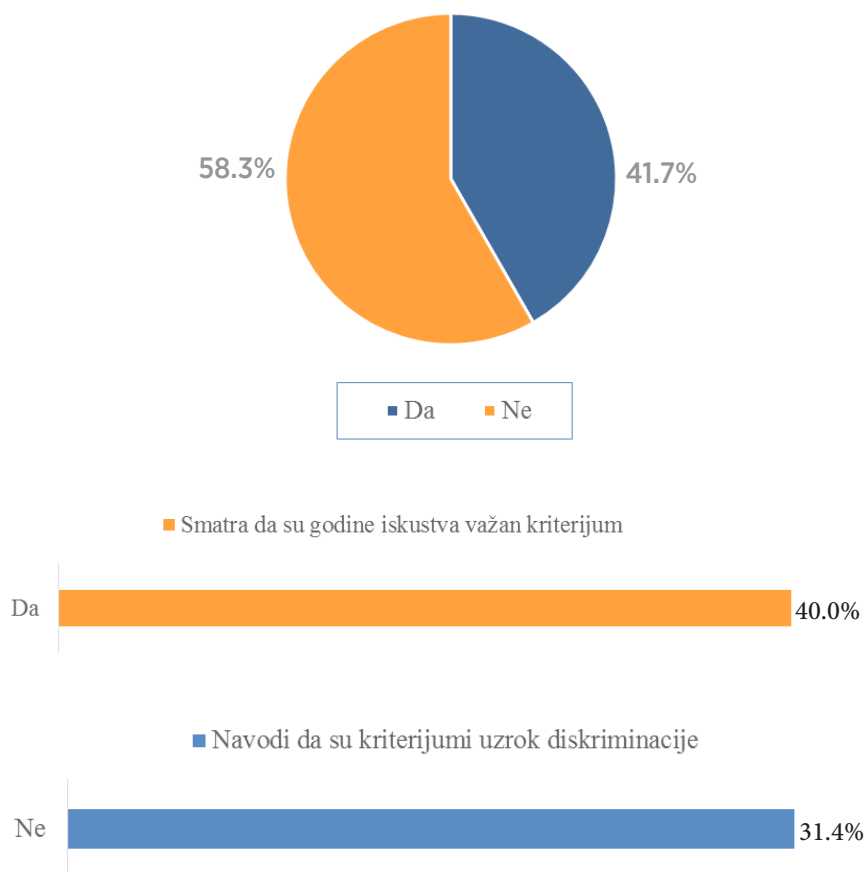
Nijesu odbili dužnost, N=42 (70% ukupnog uzorka)

■ Nije branilo ■ Jednom ■ Dva ■ Tri do deset ■ Petnaest

Status	Broj advokata	%
Nije branilo	16	38.1
Jednom	11	26.2
Dva puta	7	16.7
Tri puta	4	9.4
Četiri puta	1	2.4
Deset puta	1	2.4
15 puta	2	4.8
Ukupno	42	100

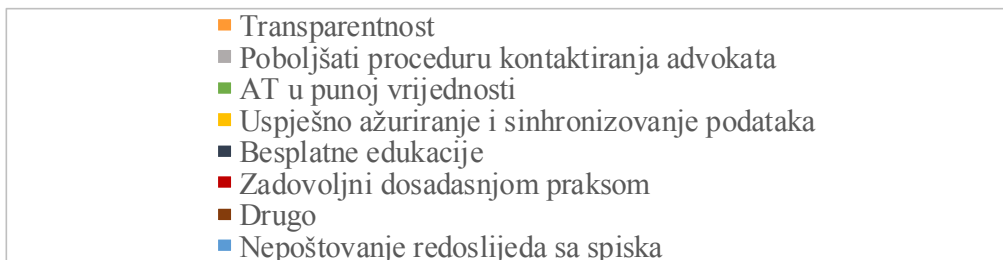
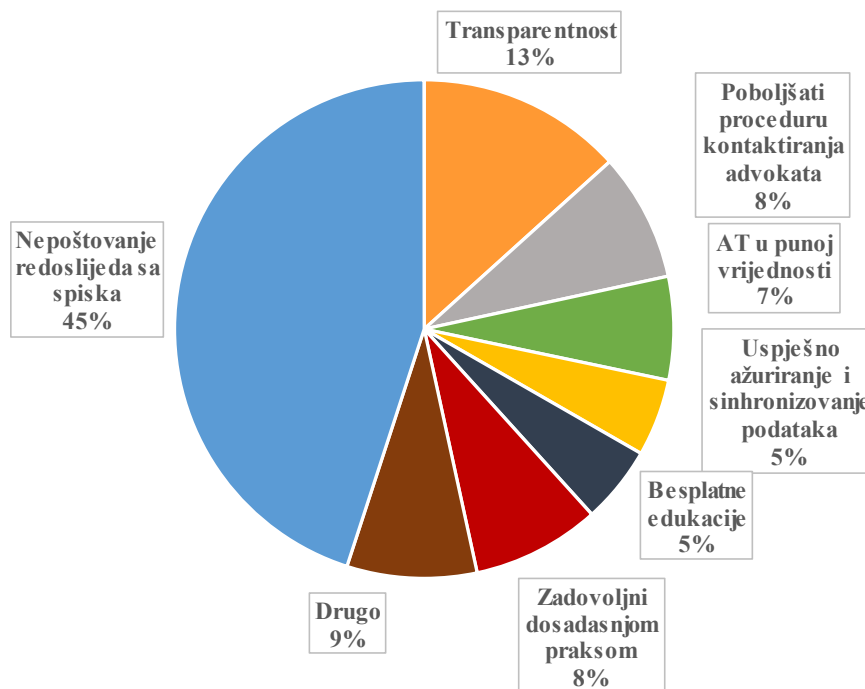
3. *Smatrate li da treba propisati kriterijume za izbor branilaca po službenoj dužnosti u vidu uvođenja dodatnih kriterijuma, godina iskustva, rada na krivičnim predmetima ili sl.?*

Kada je riječ o mišljenju advokata o tome da li je potrebno uvesti dodatne kriterijume prilikom izbora branilaca po službenoj dužnosti, većina ispitanih advokata (njih ukupno 35) smatra da to nije potrebno, jer bi to, po njihovom preovlađujućem mišljenju, dovelo do favorizovanja onih advokata koji imaju više godina iskustva, a postojeće zakonsko rješenje daje podjednake šanse svim advokatima podjednako. Naime, smatraju da svako ko je registrovan za bavljenje advokaturom je sposoban i da pruži djelotvornu odbranu. S druge strane, njih ukupno 25 smatra da je potrebno uvesti dodatne kriterijume.

Među tih 25 advokata (41.7%) koji smatraju da je potrebno uvesti dodatne kriterijume za izbor branilaca po dužnosti, njih 10 (40%) navodi da su godine iskustva važan kriterijum koji treba uzeti u obzir. Od 35 advokata (58.3%) koji smatraju da ne treba uvoditi dodatne kriterijume, njih 11 (31.4%) ukazuje na to da bi dodatni kriterijumi vodili diskriminacije, posebno mlađih kolega. Nadalje, navode da svaki advokat koji se registruje ima dovoljno znanja koje mu je potrebno da pruži kvalitetnu odbranu.

4. Molimo Vas da navedete Vaše mišljenje, sugestije i prijedloge?

Kada se radi o mišljenju ispitivanih advokata o ovoj problematici, najzastupljenije je mišljenje advokata (njih 45 %) koji smatraju da se Zakon ne primjenjuje kako je propisano, jer se u praksi ne poštuje redoslijed sa spiska koji sačinjava Advokatska komora, jer samo određeni “privilegovani” advokati stiču mogućnost da budu postavljeni za braniocce po službenoj dužnosti, i na taj način dolazi do unaprijed postignutog dogovora između sudije i postavljenog branioca koji, po njihovom mišljenju može biti na štetu okrivljenog. S tim, u vezi, preporučuju da se uspostavi kontrola pozivanja advokata i praćenja propisa koji bi trebalo da regulišu ravnopravnost odabira branilaca po dužnosti²⁵.

Njih 13.3% advokata smatra da se praćenje poštovanja spiska Advokatske komore i procedura postavljanja branilaca po službenoj dužnosti mogu kontrolisati ukoliko se informacije o tim procesima učine javnim i transparentnim²⁶.

25 “Imam veliku primjedbu na poštovanje redoslijeda sa liste Adv. Komore. Nije moguće da neko od mojih kolega dobije po 10 ili 15 slučajeva u toku godine a ja za sedam godina da dobijem dva. Potrebno je uvesti neki mehanizam za kontrolu svih sudova i tužilaštava kada su u pitanju pozivi. Desilo mi se da mi telefon zazvoni samo dva puta i kad se javim poslije 2 minuta, kažu mi da su već našli nekoga i da trebam da čekam onda da me ponovo pozovu. Zvali su me iz osnovnog suda, a iz tužilaštva nikako, ove godine sam dobio prvu odbranu po službenoj dužnosti od strane tužilaštva”. odgovor jednog od advokata

26 U pogledu transparentnosti angažovanja branilaca po službenoj dužnosti, predložio bih da svi organi, a posebno (sudovi, državna tužilaštva), mjesečno ili kvartalno, objavljuju na svojim

Treća po redu najčešća sugestija advokata naglašava zamjerke koje advokati – njih 8 % upućuju na način kontaktiranja advokata. Naime, pozivi telefonom traju tek toliko da telefon zazvoni, nakon čega advokat uzvraća pozivom i saznaje da je slučaj već dodijeljen narednom braniocu²⁷. Dakle, preporučuje se definisanje novih pravila obavljanja i pozivanja advokata sa spiska²⁸.

Takođe, 5% advokata naglašava problem predugog trajanja procesa ažuriranja podataka, i ovdje navodimo primjer jedne advokatice za koju je bilo potrebno 4 godine da joj se ažurira broj telefona²⁹. Bilo je i mišljenja (6.7%) advokata koji su dali prijedlog da treba izmijeniti pravila o advokatskoj tarifi kada je riječ o službenim odbranama, te da one treba da iznose 100% AT³⁰.

Njih 5% smatra da je potrebno obezbijediti stalne edukacije, kao i mogućnost da mlade kolege prate suđenja sa iskusnijima advokatima u cilju sticanja potrebnog iskustva.

Određeni broj advokata (3.3%) ističu problem specijalizacije odnosno, orijentisanost advokata za bavljenje određenom vrstom prava, te u tom smislu predlažu da se napravi poseban spisak advokata za bavljenje službenom odbranom, pa da se za krivične slučajeve dodjeljuju samo oni koji se bave krivičnim pravom i imaju iskustva u zastupanju klijenata u krivičnim postupcima, kako bi se eliminisala mogućnost situaciju da se prema redoledu pozivanja pojavi advokat koji se isključivo bavi građanskim pravom, koji bi mogao i da iz tih razloga odbije zastupanje.

Kategorija „drugo „ se odnosi na sledeće sugestije advokata:

1. Ukinuti teritorijalno ograničenje, odnosno pozivanje advokata prema mjesnoj nadležnosti suda i opštine u kojoj su registrovani, i tako dati šansu

sajtovima(ili oglasnim tablama), spiskove angažovanih advokata. Tako bi se dobio uvid u to da li se poštuje azbučni red prilikom angažovanja branilaca, budući da se po tom kriterijumu obično angažuju branioci.

27 „Obično telefon zazvoni jednom i kasnije kad pokušam da ih dobijem, ne javljaju se i kad se jave kažu da je nekome već dodijeljen slučaj“. odgovor jednog od advokata

28 „Sugestija je da se ostavi najkraci rok, od recimo 30 minuta, u kojem, ako se adv ne javi, zove se drugi. Ili se šalje sms advokatu, pa ukoliko ne odgovori u roku od 30 min zove se drugi. Pozivi su preko nepoznatih brojeva, ponekad i privatnih od strane zaposlenih u organu, te advokat ne zna ko ga zove, jer kad bi znao vjerovatno bi se prije javio. Zato kazem sms ili barem 30 min rok. Iz svog iskustva, javio sam se na poziv sa 4 min zakasnenja i rekli su mi da sam zakasnio, zbog navodne hitnosti, sto je apsurd jer prvo advokat dodje da uzme predmet, pa tih par minuta, ni nakoji način ne ugrožava prava branjenika“. odgovor jednog od ispitanih advokata

29 „Prije 4 godine promijenila broj telefona i isti uredno dostavila Advokatskoj komori CG, kako bi svaku promjenu dostavili sudovima i tužilaštvima upravo zbog poziva za službenu odbranu, na moju žalost promjena mog broja NIJE bila ažurirana, te me je Osnovno tužilaštvo, kao i Osnovni sud pozivalo na broj koji nije bio u funkciji! Intetasantno u svemu je to što je Više tužilaštvo imalo izmjinjen - novi broj, a Osnovno nije?! Što je blago rečeno “čudno”, jer AKCG automatski svim organima dostavlja izmjene, tako da sam se sama interesovala kod sekretara Osnovnog suda i Osnovnog tužilaštva, tražeci prijem, o čemu imam i zvanični dokument, a nakon istog prijema saopšteno mi je da je “ispravljena greška”, ali meni niko nije nadoknadio štetu što sam njihovom krivicom ostala uskracena za odbranu po službenoj dužnosti i u Osnovnom tužilaštvu i u Osnovnom sudu, iz kog razloga mi više i na pada na pamet da promijenim broj telefona da ne bih slučajno došla u istu situaciju - da od trenutka izmjene i obavještenja AKCG čekam 4 godine da svaki sud i tužilaštvo u Crnoj Gori dobiju novi spisak!“- odgovor jedne advokatice

30 „Naknade za odbrane po službenoj dužnosti trebale bi biti iste kao i za odbranu po izboru jer se radi o istoj vrsti i obimu posla koji advokat mora profesionalno i stručno obavljati. Manja naknada može da utiče i na lošije angažovanje advokata, iako to ne bi smio da bude slučaj“.

- svim advokatima za zastupanje pred svim osnovnim i višim sudovima u Crnoj Gori;
2. Izjednačavanje prava branilaca i državnih tuzilaca u krivičnom postupku, jer po mišljenju nekih advokata, prava državnih tužilaca su mnogo veća i to dovodi do neravnomjernog položaja stanaka u postupku;
3. Kažnjavanje onih advokata koji se reklamiraju što je zakonom zabranjeno;
4. Nadgledanje rada advokata kao garancija za postizanje djelotvorne odbrane³¹ i
5. Godine iskustva bavljenja advokaturom kao kriterijum koji je potreban radi zastupanja pred višim sudovima.³²

4.3. Djelotvornost odbrane po službenoj dužnosti

Drugi značajan problem u odnosu na primjenu prava na službenu odbranu predstavlja kvalitet odbrane koju pružaju branici određeni po službenoj dužnosti. Iako bi odbrana u svakom slučaju trebala da bude pružena stručno, savjesno i profesionalno, kako to nalažu najviši standardi profesionalnog obavljanja advokatske dužnosti, praksa pokazuje drugačiju situaciju. Jedna pritužba podnijeta 2014. godine protiv jednog podgoričkog advokata predstavlja najočigledniji primjer kršenja prava na odbranu. Naime, u predmetu u kojem je bio angažovan ovaj branilac, došlo je do kršenja prava na odbranu jer isti nije predložio izvođenje nijednog dokaza, niti doveo u pitanje neki dokaz protiv svog klijenta, a u završnoj riječi je naveo samo sljedeću frazu “da je okrivljenoj suđeno u odsustvu, uz specifičnost djela stavljenoj joj na teret, te da ostavlja sudu na ocjenu donošenje zakonite odluke”. O potpuno pasivnoj ulozi ovog advokata svjedoči i činjenica da nije čak podnio ni žalbu na osuđujuću presudu.³³

Takva zapažanja iznijeta su i u Izvještaju Misije OEBS-a u Crnoj Gori pod nazivom „Praćenje suđenja“, gdje se kao jedan od zaključaka u dijelu koji se odnosi na poštovanje procesnih garancija prava na odbranu iznosi da ponašanje branioca u više praćenih postupaka, nije u skladu sa standardima advokatske struke i predstavlja primjer neprofesionalizma i ugrožavanja prava na odbranu³⁴. Dakle, u nekoliko posmatranih krivičnih postupaka uočena je totalna pasivnost branilaca u slučajevima službene odbrane.

Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za 2015. godinu, takođe navodi da je određeni broj građana izrazio nezadovoljstvo radom advokata, ukazujući

31 „U svim slučajevima neprofesionalne i pasivne odbrane, sudije bi morale da upozore advokate i da se staraju da svaki okrivljeni ima kvalitetnu odbranu u slučajevima obavezne odbrane.“
Odgovor jednog od ispitanih advokata

32 “Smatram da bi trebalo napraviti razliku između branioca po službenoj dužnosti pred Osnovnim i Višim sudovima na način što bi na listi za branioca po službenoj dužnosti pred Osnovnim sudom bili advokat sa radnim iskustvom do 5 godina, dok bi lista advokata za branioca po službenoj dužnosti pred Višim sudom obuhvatala advokate sa 5 i više godina rdanog iskustva”.
odgovor jednog od advokata

33 Vidjeti detaljnije pritužbu na sajtu Akcije za ljudska prava

34 Izvještaj „Praćenje suđenja“ 2011.-2012, Misija OEBS-a u Crnoj Gori

da avokati sa njima ne ostvaruju odgovarajući kontakt, da ih ne obavještavaju o radnjama koje preduzimaju ili namjeravaju preduzeti u postupcima u kojima ih zastupaju. Neki građani su se žalili i na nedovoljno angažovanje branilaca, na “bahato” ponašanje³⁵.

Naš zakonodavac ne predviđa nikakve posebne kriterijume za zastupanje po službenoj odbrani. Branilac u slučajevima obavezne odbrane može biti bilo koji registrovani advokat koji se nalazi na spisku koji sačinjava AKCG. Postavlja se pitanje na osnovu kojih kriterijuma je moguće utvrditi da će odbrana biti djelotvorna. Već je pomenuto da je mišljenje većine ispitanih advokata da ne treba uvoditi posebne kriterijume, već da je svaki advokat koji je registrovan za obavljanje advokature sposoban da pruži djelotvornu odbranu. S druge strane postoje i oni koji smatraju da nije beznačajna činjenica dužine staža bavljenja advokaturom, kao i specijalizovanost bavljenja krivičnim pravom. Kao dio rješenja ovog problema **predlaže se stalna obuka advokata**, kao i to da bi advokati stalno trebali da prate propise, pravnu praksu i stručnu literaturu i da obnavljaju, usavršavaju i proširuju svoje pravno i opšte obrazovanje, što je u skladu sa Kodeksom profesionalne etike advokata. Ipak, u ovom dijelu ne postoji jedino obaveza advokata. I drugi organi (**sudovi i tužilaštva**) **bi trebali da vode računa o tome kakav je kvalitet odbrane koju pružaju branioci u slučajevima obavezne odbrane**. Sa tim u vezi su i odredbe člana 71 ZKP-a koje propisuju da nadležni državni tužilac, odnosno predsjednik suda može razriješiti postavljenog branioca koji neuredno izvršava dužnost. Umjesto razriješenog branioca, nadležni državni tužilac, odnosno predsjednik suda postaviće drugog branioca. O razrješenju branioca obavijestit će se Advokatska komora³⁶. Ova odredba ZKP-a predstavlja važnu garanciju za postizanje djelotvorne odbrane. Takođe, stav ESLJP je da se od nadležnih organa zahtijeva da, u skladu sa članom 6 (3) c, intervenišu ukoliko je neuspjeh pravne pomoći branioca očigledan ili ukoliko je na drugi način ova pravna pomoć dovedena u pitanje³⁷.

Istražujući djelotvornost službenih odbrana, poseban pažnja bila je usmjerena i na dobijanje podataka o broju slučajeva u kojima su branioci postavljeni po službenoj dužnosti bili razriješeni dužnosti zbog toga što nijesu uredno izvršavali svoje dužnosti. S tim u vezi, upućen je zahtjev svim predsjednicima sudova sa ciljem dobijanja te informacije, i to za period od početka 2014. godine do kraja 2016. godine. Svi sudovi su dostavili tražene podatke, i kao rezultat njihove obrade dobijena je informacija da je u **ukupno osamnaest (18) predmeta došlo do razrješenja dužnosti postavljenog branioca**. Ovakva praksa nam govori o dvije važne činjenice. Prvo, da taj broj nije neznatan, ako se ima u vidu da je pravo okrivljenog na odbranu osnovno ljudsko pravo i koje posljedice neadekvatna odbrana može imati po okrivljenog. Takođe, da postoje oni branioci čije usluge pružanja odbrane nijesu uvijek onakve kako to nalažu standardi obavljanja njihove dužnosti, ali i da se postupanje branilaca aktivno prati od strane sudija koji ulažu napore da cjelukupni krivični postupak bude vođen uz poštovanje svih procesnih garancija prava na fer i pravično suđenje.

35 Strana 61 Izvještaja Ombudsmana za 2015. godinu, može se pronaći na web stranici ombudsman.co.me

36 Član 71 ZKP-a.

37 *Kamasinski protiv Austrije* (presuda od 19. decembra 1989. godine)

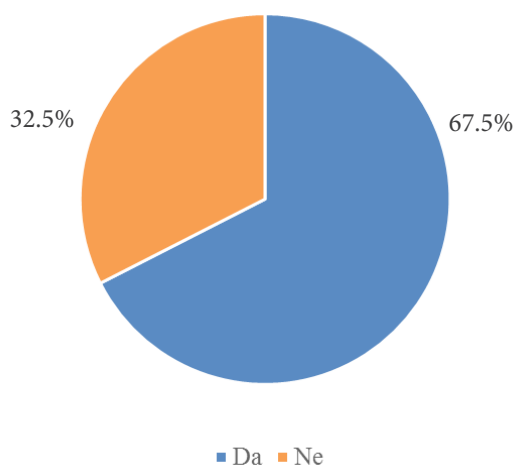
U cilju dobijanja informacija o broju disciplinskih postupaka koji su se vodili protiv advokata postavljenih po službenoj dužnosti, upućen je zahtjev Advokatskoj komori Crne Gore, od kojih je dobijen odgovor da je u ukupnom broju vođenih disciplinskih postupaka protiv advokata, udio onih koji su se vodili protiv branilaca postavljenih po službenoj dužnosti *neznatan*.

Bitno je pomenuti i da je Advokatska komora Crne Gore u cilju jasnog definisanja spiska advokata koji žele da budu angažovani kao branioci po službenoj dužnosti, i s obzirom da se određeni broj advokata bavi isključivo građanskom materijom, poslala upit svim advokatima da se izjasne o tome ukoliko ne žele da se bave službenom odbranom. Međutim, nije evidentiran niti jedan advokat koji je izrazio želju da bude izuzet sa spiska.

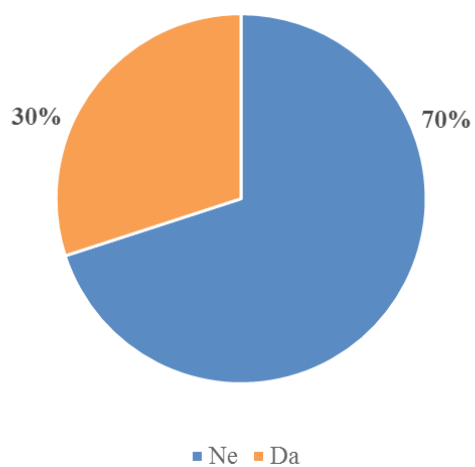
4.3.1. Ispitivanje sudija

U cilju sveobuhvatnog sagledavanja funkcionisanja sistema službene odbrane u krivičnim postupcima koji se vode pred sudovima u Crnoj Gori, metod istraživanja obuhvatio je i ispitivanja nosilaca sudijske funkcije o temi koja je predmet analize. Dakle, putem unaprijed pripremljenog upitnika, zatražili smo od svih sudija krivičara u Crnoj Gori da nam iznesu mišljenje o tome kakav je po njihovoj ocjeni kvalitet odbrane koji pružaju branioci određeni po službenoj dužnosti, broj uočenih slučajeva gdje su branioci pokazali pasivnost tokom postupka, te da daju sugestije i prijedloge koji bi pomogli postizanju što kvalitetnijeg sistema službene odbrane. Polaznu osnovu ovog ispitivanja predstavlja odredba člana 71 ZKP-a koja predviđa da nadležni državni tužilac, odnosno predsjednik suda može razriješiti postavljenog branioca koji neuredno izvršava dužnost. Dakle, uloga suda ne bi trebala da bude inertna, već sud ima obavezu da prati postupanje branilaca po službenoj dužnosti. Ukupno 40 sudija krivičara dostavilo je odgovore na pitanja sadržana u upitniku, i u daljem dijelu biće prikazani rezultati ovog istraživanja.

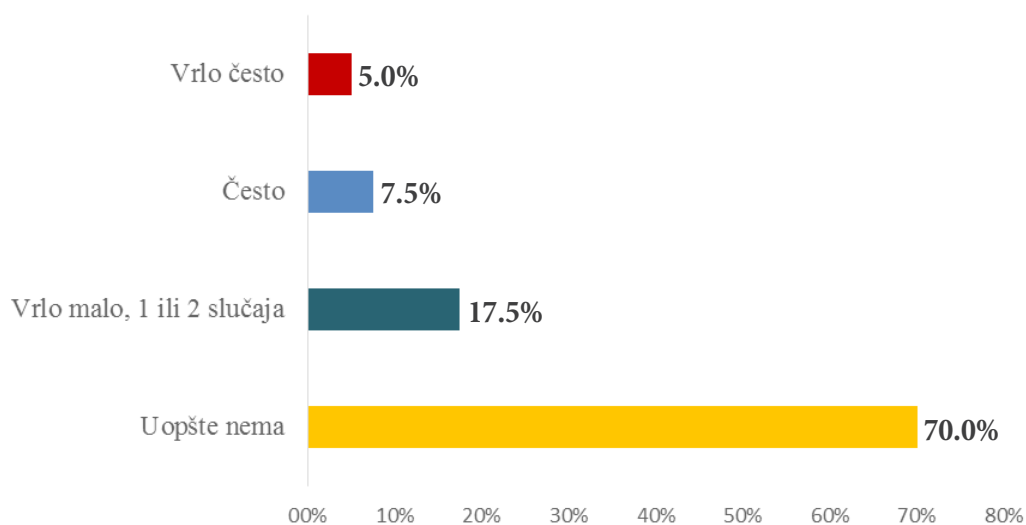
1. *Da li smatrate da isti kvalitet odbrane pružaju strankama branioci po službenoj dužnosti kao i oni koji su angažovani od strane klijenata?*

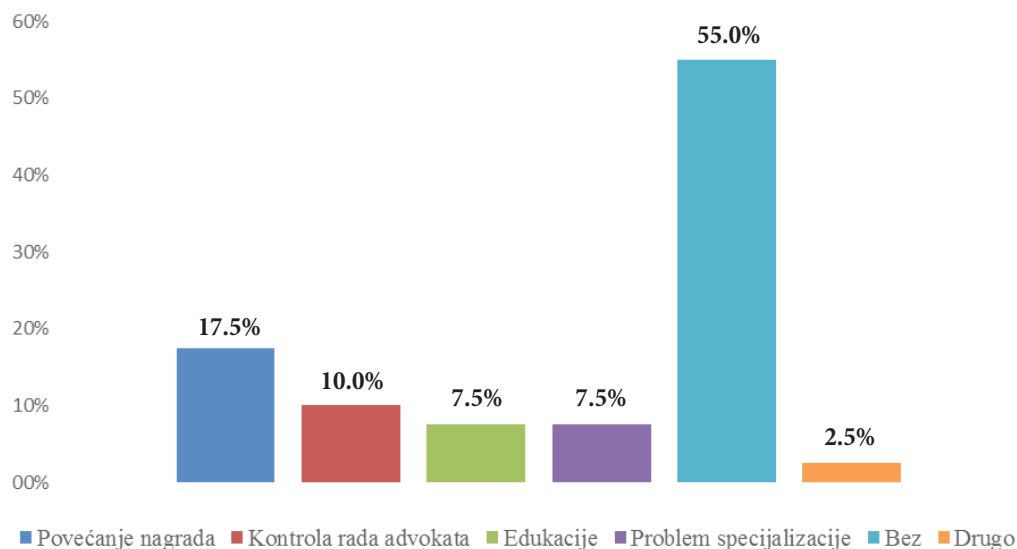
2. *Da li ste tokom suđenja primijetili pasivnost u odbrani od strane branilaca koji su postavljeni po službenoj dužnosti?*

3. *Koliko je u Vašoj praksi bilo slučajeva u kojima ste primijetili da branioci po službenoj dužnosti nijesu zastupali klijente savjesno i brižljivo, odnosno u skladu sa Kodeksom profesionalne etike advokata?*

4. Molimo Vas da navedete prijedloge/ sugestije za povećanje kvaliteta odbrane po službenoj dužnosti.

Kao što se može vidjeti na osnovu gore prikazanih slika, postoji značajan broj onih sudija (32,5%) koji smatraju da branioci određeni po službenoj dužnosti ne pružaju isti kvalitet odbrane kao oni koje sama stranka odabere po svom izboru. Imajući u vidu da sudije imaju značajnu ulogu prilikom praćenja postupanja branilaca tokom postupka, te da imaju mogućnost da iniciraju i postupak razrješenja takvih branilaca, nameće se zaključak da odbrana po službenoj dužnosti nije u svim slučajevima pružena kako to nalažu najviši standardi profesionalnog obavljanja advokatske profesije. Sličan rezultat dobijen je analizom sledećeg pitanja upućenog sudijama, koji se odnosi na pasivnost branilaca tokom trajanja postupka. Naime, ukupno 30% sudija je primijetilo pasivno ponašanje branilaca tokom trajanja postupaka u kojima su bili postupajuće sudije pa su mogli da uoče takvo ponašanje. Na pitanje koliko je u praksi bilo slučajeva u kojima su primijetili da branioci po službenoj dužnosti nijesu zastupali klijente savjesno i brižljivo, odnosno u skladu sa Kodeksom profesionalne etike advokata, ukupno 70% sudija je dalo negativan odgovor, što čini dominantno mišljenje o ovoj pitanju. Ipak, s druge strane, postoji određeni broj sudija (18%) koji su mišljenja da branioci nijesu postupali uvijek u skladu sa profesionalnim standardima svoje profesije. Kada se ima u vidu činjenica da je **pravo na odbranu osnovno ljudsko pravo okrivljenog zagarantovano brojnim međunarodnim i nacionalnim standardima, te da neadekvatna odbrana može imati dalekosežne posljedice po slobode i prava okrivljenog, prema ovakvim slučajevima pasivne i neprimjerene odbrane bi trebalo zauzeti nultnu toleranciju.**

Analizirajući odgovore dobijene od sudija o tome koje su njihove sugestije koje bi dovele do povećanja kvaliteta odbrane, dobijen je podatak da 18% njih smatra da je potrebno povećati advokatske tarife u slučajevima službene odbrane jer bi se time uticalo na motivisanje advokata, a samim tim i na veći kvalitet takvih odbrana. Nadalje, (njih 0.8%) navode da bi Advokatska komora trebala, prilikom sačinjavanja liste advokata sa područja suda, od advokata tražiti izjašnjenje u kojoj pravnoj oblasti su specijalizovani tako da mogu sačiniti listu koja će se sastojati

isključivo iz advokata koji se bave krivicom radi kvalitetnije odbrane optuženog. Sudije smatraju da se u praksi dovodi u pitanje kvalitet odbrane upravo zato što advokatu koji je postavljen po službenoj dužnosti nije specijalnost krivica nego građanska, vanparnična, upravna ili neka druga pravna oblast³⁸.

Značajnom se čini i sljedeća sugestija određenog broja ispitanih sudija (njih 10%) koji smatraju da bi se kvalitet odbrane od strane advokata postavljenih po službenoj dužnosti mogao popraviti ukoliko bi se aktivno pratio rad i način zastupanja i na osnovu toga dala ocjena kvaliteta, pa tek onda u skladu sa tim isplatila nagrada.

³⁸ “AK trebalo da podijeli spisak ili da na neki drugi način selektuje one braniocce koji žele da se usmjeravaju ka određenim tipovima sporova, te da budu birani za te sporove”. sugestija jednog od sudija

5. Regionalna iskustva

Da Crna Gora nije usamljen primjer kada su u pitanju problemi koji se pojavljuju prilikom funkcionisanja sistema službene odbrane, pokazuju nam prakse zemalja iz regiona. Naime, Helsinški komitet za ljudska prava u Republici Srpskoj, u saradnji sa partnerskim organizacijama iz regiona, nedavno je sproveo istraživanje pod nazivom "Efikasnost pravne zaštite optuženih u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Makedoniji i Srbiji"³⁹, sa ciljem da se ocijeni sistem pravne zaštite optuženih i da se utvrdi u čemu su najznačajniji problemi u ovom dijelu. Polaznu osnovu ovog istraživanja predstavlja činjenica da procesi reforme u svih pet zemalja nijesu doveli do očekivanih rezultata i da su neophodne dalje promjene.

U tekstu koji slijedi dat je kratki prikaz rezultata pomenutog istraživanja, kao i ključne preporuke koje sugerišu donosiocima odluka koje mjere bi trebali preduzeti u cilju unapređivanja stanja u ovoj oblasti. Istraživanje je bilo fokusirano na nekoliko aspekata: proces imenovanja branilaca po službenoj dužnosti, visine advokatskih tarifa, kao i kompetencije branilaca da pruže kvalitetnu odbranu. Istraživanje je sprovedeno paralelno u svih pet zemalja tokom perioda od septembra 2015. – januara 2016. godine.

Rezultati analize pokazuju da postoji nezadovoljstvo sa funkcionisanjem sistema službene odbrane u svih pet zemalja obuhvaćenih istraživanjem. Najznačajniji problem po pitanju zaštite prava optuženog je procedura imenovanja advokata po službenoj dužnosti. Naime, postojeća zakonska rješenja ne garantuju pravičnu raspodjelu odbrana po službenoj dužnosti među advokatima sa liste koju sačinjava Advokatska komora, Nepostojanje transparentne procedure postavljanja branilaca dovodi do toga da je u praksi je teško obezbijediti da se poštuje redosljed sa liste, i to dozvoljava značajan nivo korupcije i ozbiljno ugrožava prava optuženog. Takva praksa pokazuje privilegovanje određenih branioca, i postojanje onih branilaca koji nikada nijesu bili angažovani kao branioci po službenoj dužnosti. Isto tako, u većini slučajeva, po preovlađujućem mišljenju advokata, službena odbrana se vidi kao procesna pretpostavka da bi suđenje moglo početi. To dovodi do toga da izabrani branioci veoma često nemaju dovoljno vremena da bi pripremili kvalitetnu odbranu za svog klijenta jer većina njih odluči da je bolje da u vremenu koje imaju daju sve od sebe i da pripreme odbranu, zato što bi odbijanje dovelo do odlaganja postupka, i realno ne bi mogli očekivati da budu ponovo postavljeni od nadležnih organa. Stoga, sve to mora da se odrazi i na kvalitet odbrane pružene po službenoj dužnosti. Problem koji utiče na motivisanost branilaca da prihvate odbranu ex officio je umanjena tarifa za ove slučajeve, kao i to da država veoma često kasni sa isplatama. Primjera radi, u Republici Srbiji, tarifa za odbrane po službenoj dužnosti duplo je manja u odnosu na redovne naknade koje advokati naplaćuju za svoje usluge, ali kako kažu sami advokati ni ti iznosi nisu zanemarljivi. Centar za istraživačko novinarstvo Srbije je prikupljao podatke o imenovanjima i zaradama branilaca po službenoj dužnosti. Te analize pokazuju da su neki ad-

³⁹ "Istraživanje o efikasnosti pravne zaštite okrivljenih u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Makedoniji i Srbiji", Helsinški komitet za ljudska prava u Republici Srpskoj, 2016. godina.

vokati imali mnogo više takvih odbrana znatno veće zarade od drugih, a da se ne poštuje uvijek ni princip pozivanja po redu⁴⁰.

Nadalje, iako postoji obaveza advokata da se stručno usavršavaju, jedino na Kosovu postoji Centar za obuku u okviru Advokatske komore, dok u Bosni i Hercegovini postoji u okviru krivičnih djela ratnih zločina. Ovo su jedine ustanove koje obezbjeđuju stručno usavršavanje advokata u skladu sa međunarodnim obavezama i standardima. Jer optuženi mogu dobiti adekvatnu odbranu jedino ako branioci imaju dobro stručno znanje i praktično iskustvo, zato je razvoj kontinuiranih programa obuke veoma bitan.

5.1. Predlog za poboljšanje sistema službene odbrane u Republici Srbiji – Policy dokument

U Republici Srbiji braniocima po službenoj dužnosti mogu imenovati sudovi, tužilaštva i policija – po azbučnom redu sa spiskova advokata koji su se prijavili da rade službene odbrane. Spisak utvrđuje nadležna advokatska komora.

Imajući u vidu nabrojane probleme koji ozbiljno dovode u pitanje kvalitet odbrane zastupanja po službenoj dužnosti, a odražavaju se i na ravnomjeren položaj svih advokata, dokument pod nazivom “Predlog za poboljšanje sistema službene odbrane u Republici Srbiji – Policy dokument”⁴¹ nudi određena rješenja za reformu sistema odbrane po službenoj dužnosti u Republici Srbiji. Kao osnovu za donošenje zaključaka i preporuka uzeti su rezultati pomenutog istraživanja u pet zemalja regiona, uključujući Republiku Srbiju. Kako su crnogorskim zakonskim rješenjima u ovom dijelu najslbližnja zakonska rješenja koja ima Republika Srbija, u narednom dijelu ukazuje se koja su to najznačajnija rješenja koja nudi Policy dokument.

Dakle, ovo pitanje zahtijeva cjelokupni skup mjera i izmjena u praksi, koje bi trebalo da izvode sve bitne zainteresovane strane u sistemu, te je potrebno učiniti sljedeće praktične korake:

1. ažurirati spisak advokata po službenoj dužnosti u komorama;
2. inicirati potpisivanje Memoranduma o saradnji sa Visokom savjetom sudstva i Visokim savetom tužilaštva o novom načinu izbora advokata po službenoj dužnosti;
3. stvoriti pretpostavke za zakonski obavezujuće ugovore sa Visokim savjetom sudstva, tužilaštvom i policijom;
4. instalirati softver koji bi mogao da prati angažovanje svih advokata po službenoj dužnosti; i instalirati call centar u komori koji bi mogao da prati sve pozive iz državnih ustanova; i obezbijediti permanentni proces monitoringa i analize rada call centra;
5. prikaz tarifa za sve zakonske postupke; i promeniti prakse plaćanja advokatima po službenoj dužnosti koja bi mogla da sagleda i uključivanje

⁴⁰ Vidjeti više na <http://www.koreni.rs/advokati-na-sluzbenoj-duznosti/>

⁴¹ Unapređenje sistema odbrane po službenoj dužnosti u Republici Srbiji - Policy dokument, Mreža Odbora za ljudska prava u Srbiji CHRIS, jul 2016. godine

kamate ili drugog oblika naknade advokatima u slučajevima kašnjenja isplate od strane države;

6. puna odgovornost Advokatskih komora za obavezujuću i kontinuiranu obuku i monitoring rada advokata po službenoj dužnosti kada se stvore pretpostavke inicirati izmene Zakonika o krivičnom postupku na osnovu monitoringa i analize funkcionisanja novog sistema izbora advokata po službenoj dužnosti.

Kao najvažniji dio rješenja problema navodi se jačanje uloge advokatske komore. Na prvom mjestu, trebalo bi češće ažurirati spisak advokata po službenoj dužnosti (više puta godišnje). Komore bi trebalo da budu sastavni dio ovog procesa i njihova je uloga veoma važna u obezbjeđivanju pravednog sistema imenovanja. Sistem koji obezbjeđuje pravično postupanje advokata nije važan samo za same advokate već i za prava optuženog. Optuženi treba da ima mogućnost da ga pred sudom zastupaju advokati koji su izabrani u pravičnom procesu a ne na osnovu korupcije. Korumpirani sistem proizvodi niži nivo kvaliteta i ozbiljno ugrožava prava lica koja su dio sudskog postupka. Takođe uništava cio sistem vladavine prava i zaštite ljudskih prava u zemlji.

Nadalje, komore treba da instaliraju softver koji bi evidentirao sve advokate po službenoj dužnosti, uključujući brojeve slučajeva, dotadašnji učinak, uspešnost i sve ostale bitne podatke. Softver bi mogao da obezbjeđuje nasumičnost u imenovanju advokata. Precizni podaci u softveru pružaju priliku da svi okrivljeni imaju puni pregled mogućih advokata po službenoj dužnosti i da slobodno izaberu na osnovu jasnih dokaza rezultata. Advokatska komora u Srbiji je već počela sa uvođenjem pozivnih centara koji će primati sve zahteve od policije, tužilaštava i sudova. Na taj način, komora bi mogla da makar kontroliše učestalnost advokata po službenoj dužnosti i da ustanovi ako neke ustanove češće biraju određena imena sa spiska advokat⁴².

6. Zaključci i preporuke

Na temelju sprovedenog istraživanja mogu se izvesti sljedeći zaključci i preporuke:

Zaključci

1. Zbog nepostojanja transparentne procedura prilikom postavljanja branilaca, dolazi do raznih zloupotreba. Ne postoje javno objavljeni podaci o pozivanju, postavljanju branilaca, razlozima odbijanja dužnosti. Ova praksa dovodi do favorizovanja pojedinih advokata i do neravnomjerne raspodjele službenih odbrana među advokatima;

42 Ibidem

2. Rezultati istraživanja pokazuju da se u praksi ne poštuje pravilo ZKP-a o postavljanju branilaca po redoslijedu sa spiska Advokatske komore. Kada je riječ o osnovnim sudovima u Crnoj Gori⁴³, postoji 571 (73%) branilac koji nije nikada zastupao po službenoj dužnosti, pred višim sudovima je njih ukupno 673 (82.2%), dok je pred osnovnim tužilaštvima taj broj 661 (84.6%), a pred Višim tužilaštvom u Bijelom Polju i Specijalnim tužilaštvom je bilo ukupno 743 (95.1%) branioca koji se tokom izvještajnog perioda nijesu pojavljivali pred ovim tužilaštvima u svojstvu branioca po službenoj odbrani.
3. Uočen je neravnomjeran odnos među advokatima po pitanju raspodjele službenih odbrana. Postoji određeni broj advokata koji je tokom izvještajnog perioda postavljan preko dvadeset puta;
4. Praksa telefonskog kontaktiranja branilaca nije dovoljno jasna i ostavlja mogućnost za zloupotrebe;
5. Spisak advokata zaduženih za zastupanje po službenoj odbrani nije javno objavljen;
6. Nedovoljna angažovanost pojedinih branilaca u slučaju obavezne odbrane predstavlja negativnu prasku i ugrožava pravo okrivljenih na adekvatnu odbranu.

Preporuke

Preporuke za Advokatsku komoru Crne Gore

1. Spiskovi branilaca za zastupanje po službenoj dužnosti treba da budu javno objavljeni na web stranici AKCG i redovno ažurirani;
2. Razmotriti mogućnost uspostavljanja posebne liste na kojoj bi se nalazili samo oni advokati koji žele da se bave službenom odbranom, ovo posebno imajući u vidu da postoje advokati koji se bave isključivo građanskim pravom. Na taj način bi se preduprijedila situacija da pojedini advokati odbijaju zastupanje jer ne žele da se bave ovom vrstom pružanja usluga. Takođe, na taj način uticalo bi se i na kvalitet odbrane;
3. U cilju izgradnje stručnih kapaciteta advokata, uvesti kao obavezne programe obuka, posebne seminare ili druge vidove obrazovanja. Advokatska komora bi osim organizovanja ovih edukacija bila zadužena i da vodi evidenciju o završenim obukama. Ovo je posebno značajno za advokate koji tek počinju da se bave advokatskom profesijom.

Preporuke za advokate

4. Advokati, kao suštinski zastupnici sprovođenja pravde, moraju u svakom trenutku poštovati garancije prava na fer i pravično suđenje, a posebno, da sva lica imaju pravo na djelotvoran pristup njihovim uslugama, kao i pravo na adekvatnu zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.
5. Advokati treba da posvete posebnu pažnju kontinuiranom stručnom usavršavanju svojih znanja i vještina;

⁴³ Podaci se odnose na sve Osnovne sudove, sa izuzetkom Osnovog suda u Podgorici i Cetinju

6. Advokati trebaju u svim slučajevima zastupanja klijenata da postupaju stručno, savjesno i profesionalno, bez u razlike da li se radi o službenoj odbrani ili su određeni za braniocu po izboru klijenata;
7. Advokati koji u radu svojih kolega advokata primijete neprimjeren odnos prema zastupanju u slučajevima obavezne odbrane, o tome treba odmah da obavijeste Advokatsku komoru Crne Gore;
8. U slučaju prezauzetosti, advokati trebaju voditi računa o tome da ne prihvataju postavljenje za branioca po službenoj dužnosti, jer u takvim situacijama, kada nemaju dovoljno vremena za pripremu, njihova odbrana ne bi bila na zadovoljavajućem nivou i to bi moglo dovesti do ugrožavanja prava na odbranu.

Preporuke za sudove i tužilaštva

9. Rješenja o postavljenju branilaca određenih po službenoj dužnosti treba da budu javno objavljeni na internet stranicama sudova i državnih tužilaštava, uključujući podatke o iznosima naknada koji su im isplaćeni za zastupanje po službenoj dužnosti
10. Izgraditi i instalirati softver koji bi mogao da prati angažovanje svih advokata po službenoj dužnosti; Na ovaj način izvršila bi se izvršila kontrola poštovanja redosljeda sa liste Advokatske komore; Upravljanje i kontrola rada sudova i tužilaštava bi mogla da se vrši preko Ministarstva pravde⁴⁴; Na ovaj način bi se postiglo poštovanje zakonskih rješenja te omogućila ravnomjernija i pravičnija raspodjela službenih odbrana;
11. Sudovi i državna tužilaštva trebaju zauzeti nultnu toleranciju prema slučajevima neadekvatne odbrane od strane branilaca postavljenih po službenoj dužnosti; Nastaviti sa praksom iniciranja postupaka razrješenja branilaca koji neuredno izvršavaju svoju dužnost u skladu sa odredbama ZKP-a;
12. Sudovi i državna tužilaštva treba da prate rad branilaca i da ukazuju na propuste u njihovom radu, i da ukoliko je potrebno iniciraju razrješenje postavljenog branioca koji neuredno vrši svoju dužnost, što je jedna od mogućnosti predviđenih ZKP-om. Tako bi se uticalo na poboljšanje kvaliteta ove vrste odbrane.

Preporuke za advokate i sudije

13. Sudije i advokati u svom radu trebaju da imaju u vidu da svako od njih ima različite uloge u sudskom procesu, ali da je doprinos oba zanimanja neophodan da bi se došlo do fer i efikasnog rješenja za sve pravne poslove u skladu sa zakonom. Sudije i advokati dijele osnovnu obavezu, a to je poštovanje proceduralnih pravila i principa pravičnog suđenja. S druge strane, i stranke očekuju da sudije i advokati zajedno doprinesu pravičnom rješavanju njihovog slučaja u zakonitom postupku i u razumnom roku⁴⁵.

44 Slična preporuka daje se u Policy dokumentu „Unapređenje sistema službene odbrane u Republici Srbiji“ gdje se predlaže instaliranje softvera koji bi mogao da prati angažovanje svih advokata po službenoj dužnosti, kao i instaliranje call centra u komori koji bi mogao da prati sve poziv iz državnih ustanova.

45 Mišljenje broj (2013) 16 o odnosima između sudija i advokata, Konsultativni savjet evropskih sudija

Literatura:

“Unapređenje sistema odbrane po službenoj dužnosti u Republici Srbiji - Policy dokument, Mreža Odbora za ljudska prava u Srbiji CHRIS, jul 2016. godine

“Istraživanje o efikasnosti pravne zaštite okrivljenih u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Makedoniji i Srbiji”, Helsinški komitet za ljudska prava u Republici Srpskoj, 2016. Godina

Izvještaj „Praćenje suđenja“ 2011.- 2012. godina, Misija OEBS-a u Crnoj Gori

Izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2015.godinu

Pravni akti:

Zakonik o krivičnom postupku „Službeni list CG broj 57/09, 49/10,47/14, 2/15“

Zakon o advokaturi “Službeni list RCG”, br. 79/2006,

Kodeks profesionalne etike advokata, broj 1/1- 99, donijela Osnivačka skupština Advokatske komore Jugoslavije

Statut Advokatske komore Crne Gore „Službeni list CG br.34/2005., 50/07 60/2013“ i 70/15

Advokatska tarifa, »Sl.list RCG«,br.12/2005, »Sl.list CG«, br.45/2008, »Sl.list CG« br.11/2015)

Internet stranice:

www.hraction.org

<http://www.koreni.rs/advokati-na-sluzbenoj-duznosti/>

www.ombdusman.co.me

